

De paardensector in Limburg en Zuidoost-Brabant

Verkenning van bedrijven en innovaties

De paardensector in Limburg en Zuidoost-Brabant

Verkenning van bedrijven en innovaties

M.W. Hoogeveen

A.E. Roest

Juni 2009

Rapport 2009-016

Projectcode 31450

LEI Wageningen UR, Den Haag

LEI Wageningen UR kent de werkvelden:

- Internationaal beleid
- Ontwikkelingsvraagstukken
- Consumenten en ketens
- Sectoren en bedrijven
- Milieu, natuur en landschap
- Rurale economie en ruimtegebruik

Dit rapport maakt deel uit van het werkveld Sectoren en bedrijven.

De paardensector in Limburg en Zuidoost-Brabant; Verkenning van bedrijven en innovaties

Hoogeveen, M.W. en A.E. Roest

Rapport 2009-016

ISBN/EAN: 978-90-8615-337-4

Prijs € 19,25 (inclusief 6% btw)

85 p., fig., tab., bijl.

Dit rapport geeft een verkennend overzicht van de actuele situatie van de paardensector in de provincie Limburg en het zuidoostelijke deel van de provincie Noord-Brabant. Daarnaast zijn sterke en zwakke punten, kansen, bedreigingen voor de paardensector en aanbevelingen voor provincie en paardensector beschreven. Geschat wordt dat er ongeveer 50.000 paarden en pony's zijn in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant die een geschatte omzet in de sector vertegenwoordigen van 185 miljoen euro. Er is weinig informatie over de sector beschikbaar. Investeren in kennis en samenwerking zijn essentieel voor de professionalisering van de sector.

This report reviews the current situation in the horse sector in the province of Limburg and the south-east of the province of Noord-Brabant. It also describes the strengths, weaknesses, opportunities and threats for the horse sector and recommendations for the province and horse sector. It is estimated that there are around 50,000 horses and ponies in the province of Limburg and south-east Brabant representing an estimated turnover in the sector of 185 million euros. There is little information about the sector. Investing in knowledge and cooperation is essential for the professionalisation of the sector.

Bestellingen

070-3358330

publicatie.lei@wur.nl

© LEI, 2009

Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Het LEI is ISO 9000 gecertificeerd.

Inhoud

	Woord vooraf	6
	Samenvatting	7
	Summary	11
1	Inleiding	15
	1.1 Achtergrond en aanleiding onderzoek	15
	1.2 Doelstelling en doelgroep	16
	1.3 Werkwijze	17
	1.4 Afbakening van het onderzoek	17
	1.5 Leeswijzer	18
2	Definities	19
	2.1 Primaire paardenhouderij	19
	2.2 Toeleveranciers	22
	2.3 Innovatie	23
	2.4 Regio's	24
3	Omvang van de paardensector	25
	3.1 Inleiding	25
	3.2 CBS-Landbouwtelling	25
	3.3 Overige informatiebronnen	27
	3.4 Kenmerken paardensector op basis van interviews	30
	3.5 Schatting aantal paarden en pony's	31
4	Economische betekenis	34
	4.1 Inleiding	34
	4.2 Methode I: relatie met inwoners	34
	4.3 Methode II: relatie met aantal paarden en pony's	35
	4.4 Discussie	36
5	Initiatieven in innovatie	39
	5.1 Inleiding	39
	5.2 Initiatieven	39

6	SWOT-analyse	47
6.1	Inleiding	47
6.2	Sterke punten	47
6.3	Zwakke punten	51
6.4	Kansen	52
6.5	Bedreigingen	53
7	Conclusies en aanbevelingen	55
7.1	Conclusies	55
7.2	Aanbevelingen	57
	Literatuur en websites	59
	Bijlagen	
1	Landbouwbedrijven met paarden en pony's	62
2	Overige bronnen	69
3	Lijst met geraadpleegde experts	85

Woord vooraf

De paardensector is een sector in ontwikkeling. Echter, de exacte omvang van de sector en ontwikkelingen in de tijd zijn niet bekend. Diverse initiatieven in de paardensector en de ambitie die de provincie Limburg heeft vanuit de Versnelingsagenda en het programma Innoveren in Limburg, heeft de provincie Limburg doen besluiten een onderzoek uit te laten voeren naar een overzicht van de paardensector in haar werkgebied en de omliggende regio's. Het rapport komt met aanbevelingen voor de provincie en voor de sector in het algemeen.

Het rapport is tot stand gekomen met de hulp van collega Jakob Jager en stagiaire Freek Leijten van de HAS Den Bosch (stageperiode november 2008-januari 2009). Wij bedanken hen voor het vele zoekwerk in allerlei databanken. We danken Freek voor zijn bijdragen aan de rapportage, zijn opmerkingen bij concepten en het beschikbaar stellen van zijn kennis van de paardensport.

Prof.dr.ir. R.B.M. Huirne
Algemeen Directeur LEI Wageningen UR

Samenvatting

De regio Zuidoost-Nederland kent veel initiatieven op het gebied van de paardensector die een positieve bijdrage leveren aan de lokale economie. De provincie Limburg signaleert allerlei initiatieven en constateert dat er meerdere van deze initiatieven zijn met de focus op topsport, opleidingsmogelijkheden en kennisoverdracht.

Gezien de diverse initiatieven in de paardensector en de ambitie die de provincie Limburg heeft vanuit de Versnellingsagenda en het programma Innoveren in Limburg, heeft de provincie behoefte aan een overzicht van de economische betekenis van de paardensector in haar werkgebied en de omliggende regio's vanwege regio-overschrijdende interacties in de paardensector. De provincie Noord-Brabant is overigens niet betrokken bij het onderzoek.

Het rapport geeft het inzicht in een aantal kenmerken van de paardensector in de provincie Limburg en het zuidoostelijk deel van Noord-Brabant. Het gaat om de actuele situatie en structuur van de paardensector, het economisch belang van de sector, de initiatieven in de regio, de sterkten en zwakten van de sector en perspectieven voor de sector. Tot slot zijn aanbevelingen voor provincie en de sector geformuleerd. De onderzoeksresultaten zijn tot stand gekomen op basis van deskresearch, interviews met deskundigen in de regio en SWOT-analyse.

De paardensector omschrijven we als de houderij en de toeleveranciers en dienstverlening (inclusief educatie). Zoveel als mogelijk zijn alle deelsegmenten van de paardenhouderij in het onderzoek betrokken. Het gaat dan om fokkerij, africhting, handel, sport en recreatie. Daarnaast is ook gekeken naar de toeleveranciers en dienstverlening inclusief educatie.

Actuele situatie en structuur van de paardensector in 2007

Paarden en pony's komen voor op landbouwbedrijven, op andere bedrijven en zijn ook vaak in bezit van particulieren. Het voorkomen van paarden en pony's op landbouwbedrijven is bekend vanuit de CBS-Landbouwteiling. Van alle paarden in Nederland die op landbouwbedrijven gehouden worden, staat 12,4% in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Dit geeft aan dat er relatief (ten opzichte van het aantal inwoners) gezien meer paarden en pony's op landbouwbedrijven gehouden worden in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant dan in overig Nederland.

In de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant werd 80% van het aantal paarden en pony's gehouden op landbouwbedrijven met meer dan 7 paarden en pony's per bedrijf (een derde van het totaal aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's). Dit geeft aan dat deze landbouwbedrijven op een bedrijfsmatige wijze paarden houden. De resterende 20% van het aantal paarden en pony's werd op landbouwbedrijven met maximaal 7 paarden en pony's gehouden (tweederde van het totaal aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's). Van deze groep van landbouwbedrijven kan worden gezegd dat de paardenhouderijtak een hobbymatig karakter heeft.

Naar schatting zijn er in totaal 50.000 paarden en pony's in provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant aanwezig. Het onderzoeksgebied laat daarmee een concentratie van het aantal paarden zien ten opzichte van het Nederlands gemiddelde. De Limburger/Noord-Brabander is omgeven door meer paarden dan een gemiddelde Nederlander.

Door het ontbreken van een registratiesysteem voor de paardensector is het niet mogelijk het exacte aantal paarden en pony's in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant weer te geven.

De diverse onderdelen van de paardensector (houderijen, toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven) in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant vertegenwoordigen tussen de 9 en 21% van Nederland. Op basis van deze percentages kan worden geconcludeerd dat de keten goed in balans is, omdat de verhoudingen binnen de houderij, toeleveranciers en diensten goed op elkaar zijn afgestemd.

Van de evenementen in de Nederlandse paardensport wordt slechts 5% in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant georganiseerd. Echter, dit zegt niets over de omvang en de reikwijdte van de evenementen. Zo zijn er in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant meerdere evenementen met een internationaal karakter die toonaangevend zijn voor de regio. De evenementen zijn daarmee een belangrijk onderdeel binnen de paardensector. Daarnaast is vanuit de regio een groot aantal binnen- en buitenlandse evenementen goed bereikbaar.

Kenmerkend voor de paardensector in de regio zijn, volgens geïnterviewde experts, de bedrijfstakingen fokkerij (gericht op sportpaarden), africhting en handel en de diverse schakels in de keten van toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven. In de regio wordt zowel de topsport als de breedtesport beoefend alsmede het recreatief paardrijden. Hiermee onderscheidt de regio zich door kwaliteit van sportpaarden, de evenementen en accommodaties en door de aanwezigheid van opleidingscentra.

Het economisch belang van de sector

Door het ontbreken van een compleet beeld van de aantallen en omvang van bedrijven die werkzaam zijn in de paardensector is het niet mogelijk een betrouwbare schatting van het economisch belang van de paardensector in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant te maken. Om een inzicht te kunnen geven van het economisch belang zijn een aantal aannames gedaan. Dit heeft als gevolg dat de spreiding van de omzet varieert tussen de 134 tot 216 miljoen euro. Hiermee komt de schatting van de omzet op 185 miljoen euro voor de totale paardensector. De primaire paardenhouderij heeft naar schatting een omzet van 60 miljoen euro. In vergelijking tot andere agrarische sectoren in de regio komt de omvang van de paardenhouderij overeen met een vijfde van de pluimveehouderij, een tiende van de varkenshouderij en een achtste van de groenteteelt.

Initiatieven en innovatie

In de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn een tiental initiatieven actief in de paardensector en in dit onderzoek meegenomen. Onderdelen van of het gehele initiatief kunnen worden gezien als innovatief voor de paardensector. De aanwezige daadkracht en motivatie bij de initiatieven is een voordeel voor de ontwikkeling van de paardensector in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

Aanbevelingen

Uit het onderzoek volgen enkele aanbevelingen voor de provincie en voor de paardensector in het algemeen.

Voor de provincie Limburg wordt aanbevolen om, indien het gewenst is om inzicht in de perspectieven van deelsectoren binnen de paardensector te verkrijgen, een gedetailleerd onderzoek te laten uitvoeren naar de diverse deelsectoren.

De provincie Limburg kan om de paardensector te ondersteunen, inzetten op het terrein van kennis, onderzoek en onderwijs. Samenwerking met de provincie Noord-Brabant is hierbij van belang. Door het grote aanbod van opleidingen in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant goed met elkaar af te stemmen is het mogelijk om een aanvulling op elkaar te zijn.

De provincie Limburg kan de verschillende initiatieven binnen de paardensector individueel ondersteunen naar gelang de behoefte aan en van het initiatief. Te ondersteunen initiatieven dienen een bijdrage te leveren aan het verder ontwikkelen van een professionele paardensector.

Een aanbeveling voor de paardensector is om zich meer te professionaliseren door bijvoorbeeld het ontwikkelen en vergelijken van bedrijfseconomische

kengetallen, het creëren van goede arbeidsvoorwaarden, het uitbouwen van samenwerkingsverbanden, door kennisontwikkeling en -deling en tot slot door kwaliteit als onderscheidend criterium te hanteren.

Om een beter zicht te hebben op de omvang van en ontwikkelingen in de paardensector wordt aanbevolen om de gegevens van de aantallen paarden en de bedrijven die actief zijn in de paardensector beter vast te leggen. Aansluiten bij reeds bestaande registratiesystemen voor dieren en bedrijven is een effectieve optie.

Summary

The horse sector in Limburg and south-east Noord-Brabant; Exploratory study of holdings and innovations

The south-eastern region of the Netherlands has many initiatives relating to the horse sector which make a positive contribution to the local economy. The province of Limburg reports all kinds of initiatives, several of which have a focus on top-level sport, education opportunities and the transfer of knowledge.

In view of the various initiatives in the horse sector and the ambitions of the province of Limburg based on its Acceleration Agenda and Innovation in Limburg programme, the province needs an overview of the economic significance of the horse sector in its area of work and the surrounding regions due to trans-regional interactions in the horse sector. The province of Noord-Brabant was not involved in this study.

The report provides insight into a number of characteristics of the horse sector in the province of Limburg and the south-east of Noord-Brabant. It studies the current situation and structure of the horse sector, the economic importance of the sector, regional initiatives, the strengths and weaknesses of the sector and the prospects for the sector. Finally, recommendations for the province and the sector are formulated. The research results were based on desk research, interviews with experts in the region and a SWOT analysis.

We describe the horse sector as horse keeping, suppliers and service provision (including education). As far as possible, all participating segments in the horse sector were included in the study, i.e. breeding, training, trade, sport and recreation. We also looked at the suppliers and service provision including education.

Current situation and structure of the horse sector in 2007

Horses and ponies are owned by farms, other companies and often private individuals. The presence of horses and ponies on farms is documented in the Dutch Agricultural Census, carried out by Statistics Netherlands. Of all the horses in the Netherlands kept on farms, 12.4% are in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant. This indicates that there are relatively more horses and ponies on farms (compared with the number of residents) in the

province of Limburg and south-east Noord-Brabant than in the rest of the Netherlands.

In the province of Limburg and south-east Noord-Brabant, 80% of the horses and ponies were kept on farms with more than 7 horses and ponies per farm (a third of the total number of farms with horses and ponies). This indicates that these farms keep horses as part of their business. The remaining 20% of the horses and ponies were kept on farms with a maximum of 7 horses and ponies (two thirds of the total number of farms with horses and ponies). This group of farms tended to keep the horses as a hobby.

In total, there are an estimated 50,000 horses and ponies in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant. The research area thus reveals a concentration of the number of horses compared with the average in the Netherlands. The people living in Limburg/Noord-Brabant are surrounded by more horses than the average Dutch resident.

Due to the lack of a registration system for the horse sector, it is impossible to give the exact number of horses and ponies in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant.

The various parts of the horse sector (horse keeping, suppliers and service providers) in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant represent between 9 and 21% of the Netherlands. Based on these percentages, it can be concluded that the chain is well balanced because the relationships within horse keeping, suppliers and services are in good alignment.

Of the events in Dutch equestrian sport, only 5% are organised in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant. However, this does not imply anything about the size and reach of the events. Several international events are organised in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant which are important for the region. The events are thus an important part of the horse sector. Furthermore, many national and international events are easily accessible from the region.

According to experts interviewed, the horse sector in the region is characterised by the breeding segments (aimed at sport horses), training and trade and the various links in the chain of suppliers and supply companies. In the region, both top-level sport and popular sport are practised, as well as recreational horse riding. The region thus distinguishes itself through the quality of sport horses, the events and facilities and through the presence of training centres.

The economic importance of the sector

Not having a complete picture of the numbers and size of companies operating in the horse sector, it is impossible to produce a reliable estimate of the eco-

conomic importance of the horse sector in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant. In order to provide some insight into its economic importance, a number of assumptions have been made. As a result, the turnover varies between 134 and 216 million euros. The estimated turnover is thus 185 million euros for the total horse sector. The turnover of primary horse keeping is estimated at 60 million euros. Compared with other agricultural sectors in the region, the extent of horse keeping corresponds with a fifth of poultry farming, a tenth of pig farming and an eighth of vegetable cultivation.

Initiatives and innovation

In the province of Limburg and south-east Noord-Brabant, there are around ten initiatives in the horse sector and which are included in this study. Parts of or the entire initiative concerned can be considered innovative for the horse sector. The vigour and motivation among the initiatives is an advantage for the development of the horse sector in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant.

Recommendations

Several recommendations for the province and for the horse sector in general emerged from the study.

With regard to the province of Limburg, if it is deemed desirable to obtain insight into the prospects of sub sectors within the horse sector, a detailed study into the various sub-sectors is recommended.

In order to support the horse sector, the province of Limburg can use its expertise in the field of knowledge, research and education. Cooperation with the province of Noord-Brabant is an important factor here. By coordinating the wide range of education programmes in the province of Limburg and south-east Noord-Brabant, they will be possible to complement each other.

The province of Limburg can support the various initiatives within the horse sector individually according to the need and the initiative. The initiatives to be supported should contribute to the further development of a professional horse sector.

A recommendation for the horse sector is to continue its professionalisation by developing and comparing business economic figures, creating good terms of employment, extending cooperative ventures, through knowledge development and sharing and finally by using quality as a distinguishing criterion.

In order to obtain better insight into the extent and developments in the horse sector, better recording of the information on the numbers of horses and businesses active in the horse sector is recommended. Joining existing registration systems for animals and businesses is an effective option.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding onderzoek

De schattingen van het aantal paarden en pony's in Nederland lopen uiteen van 300.000 tot 500.000 stuks. De geschatte economische waarde van de sector, inclusief handel en dienstverlening, bedraagt volgens het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) 1,5 miljard euro (LNV, 2006). De exacte omvang en ontwikkeling van de sector is niet bekend, omdat een (integraal) monitoringssysteem ontbreekt.

In *De Limburgse landbouw in kaart. Overzicht van de huidige primaire landbouw in Limburg met een terugblik tot 1995* (Provincie Limburg, maart 2006) wordt geschat dat er 20.000-40.000 paarden en pony's waren op basis van gegevens uit 2003. Het aantal paarden en pony's is sinds 1995 licht gestegen en het aantal bedrijven met paarden en pony's is sterk gedaald, met name in Noord- en Zuid-Limburg. Verder blijkt uit gegevens van de Nederlandse Ruitersportcentra (FNRS) dat in Limburg de recreatieve paardensport vooral voorkomt in Zuid-Limburg en ten oosten van de Maas terwijl de professionele paardensport (opfok, handel) vooral ten westen van de Maas in Noord- en Midden-Limburg aanwezig is (Provincie Limburg, maart 2006).

De regio Zuidoost-Nederland kent veel initiatieven op het gebied van de paardensector die een positieve bijdrage leveren aan de lokale economie. De provincie Limburg signaleert allerlei initiatieven en constateert dat er meerdere van deze initiatieven zijn met de focus op topsport, opleidingsmogelijkheden en kennisoverdracht.

Aanleiding

De provincie Limburg heeft sinds 2005 een Versnellingsagenda (VA) waarin wordt beoogd een route aan te geven richting 2012 om duurzaam succesvol te zijn. De VA is een gezamenlijk initiatief van provincie Limburg, het bedrijfsleven en kennisinstellingen. De Versnellingsagenda Limburg staat voor grote kennis- en innovatieve projecten die de Limburgse economie aanjagen. De focus ligt op de drie clusters Healthcare, Chematerials & energy en Agro & food, waarin projecten in versneld tempo worden uitgevoerd om duurzame groei, werkgelegenheid en welvaart voor Limburg te behouden.

Het programma 'Innoveren in Limburg' is een van de vijf programma's uit het coalitieakkoord 'Investeren en verbinden'. Dit programma beschrijft het econo-

misch beleid van de provincie Limburg voor de periode 2007-2011 en zet verder in op de reeds ingezette koers van de Versnellingsagenda. Onderdeel van het programma 'Innoveren in Limburg' is het cluster 'Greenport', die allerlei projecten op het terrein van innovaties in de agrarische keten stimuleert.

Gezien de diverse initiatieven in de paardensector en de ambitie die de provincie Limburg heeft vanuit de Versnellingsagenda en het programma Innoveren in Limburg, heeft de provincie behoefte aan een overzicht van de economische betekenis van de paardensector in haar werkgebied en de omliggende regio's vanwege grensoverschrijdende interacties in de paardensector. De provincie Noord-Brabant is overigens niet betrokken bij het onderzoek.

In het kennismakingsgesprek met de medewerkers van de provincie Limburg en de onderzoekers van LEI Wageningen UR is duidelijk geworden dat de focus van het onderzoek vooral 'bedrijf en innovatie' betreft. De provincie Limburg vraagt zich af welke innovatieve initiatieven er in de paardensector in de regio zijn en vervolgens dient de provincie, vanwege de innovaties, in haar beleid rekening te houden met deze sector. Het eerste deel van de vraag zal worden beantwoord in dit rapport. Voor het tweede deel van de vraag zal het rapport richtingen voor handelingsperspectieven bieden voor beleid van de provincie.

1.2 Doelstelling en doelgroep

De doelstelling van het onderzoek is het inzicht geven in een aantal kenmerken van de paardensector in de provincie Limburg en het zuidoostelijk deel van de provincie Noord-Brabant. Het gaat om:

- de actuele situatie en structuur van de paardensector;
- het economisch belang van de sector;
- de initiatieven in de regio;
- de sterkten en zwakten van de sector;
- de perspectieven voor de sector;
- aanbevelingen.

De paardensector omschrijven we als de houderij en de toeleveranciers en dienstverlening (inclusief educatie). Zoveel als mogelijk worden alle deelsegmenten van de paardenhouderij in het onderzoek betrokken. Het gaat dan om fokkerij, africhting, handel, sport en recreatie. Daarnaast wordt ook gekeken naar de toeleveranciers en dienstverlening inclusief educatie. Dit rapport geeft de resultaten van het onderzoek weer.

De doelgroep bestaat uit de medewerkers en beleidsmakers van de provincie Limburg, ondernemers en belangenbehartigers in de paardensector en overige betrokkenen en geïnteresseerden. Het verkregen inzicht helpt de provincie Limburg in haar keuzes over beleidsvorming over de paardensector.

1.3 Werkwijze

De werkwijze bestaat uit drie onderdelen.

- A. Deskstudie naar structuur en economische omvang van de paardensector op basis van bestaande databanken, aanvullende schattingen en dergelijke. Gegevensbronnen zijn CBS-Landbouwtelling (basis is individuele bedrijfsgegevens), bestanden van de Kamer van Koophandel, eventuele regionale databanken, andere gegevensbronnen, rapporten en websites.

Het resultaat van de deskstudie is een verkenning (overzicht) van de primaire paardenhouderij (professioneel versus hobbydierhouderij, paarden bij particulieren), naar sector en bedrijfstak, aantallen paarden en pony's, aantal en soort bedrijven. Daarnaast is een schatting van de economische omvang van de paardenhouderij gemaakt.

- B. De provincie Limburg heeft een lijst met deskundigen die door het LEI gebruikt is. In totaal zijn 9 experts in de vorm van een face-to-face interview geraadpleegd en daarnaast zijn telefonisch nog een aantal experts bevraagd. Door middel van het raadplegen van deze experts op het gebied van paardenhouderij zijn de sterke en zwakke kanten van en de perspectieven (kansen en bedreigingen) voor de paardensector in Zuidoost-Nederland inzichtelijk gemaakt. Uit deze (SWOT-)analyse volgen aanbevelingen voor de ontwikkeling van de sector. De experts zijn ook gevraagd naar initiatieven in de regio in de paardensector en naar innovaties in de sector.
- C. Het leveren van een bijdrage aan de door de provincie Limburg te organiseren sessie met experts.

1.4 Afbakening van het onderzoek

Het project bevat een verkenning van de omvang van de paardensector op basis van een deskstudie. Sterkten en zwakten van en perspectieven voor de sector worden vooral gebaseerd op de informatie uit interviews. Het aantal interviews is beperkt.

Databanken die de volledige paardensector omvatten zijn niet voorhanden. Om wel een inzicht te kunnen geven in de omvang van de paardensector wordt gebruik gemaakt van allerlei deelbestanden met gegevens. Het is niet de bedoeling van het project om tot in detail een overzicht van de sector in de betreffende regio te verschaffen. Bij de weergave wordt een afweging gemaakt tussen mate van inspanning om gegevens te verkrijgen en de bijdrage aan het resultaat.

Het onderzoeksgebied betreft Zuidoost-Nederland, te weten globaal Noord- en Midden-Limburg, Zuidoost Brabant (in het noorden de lijn Den Bosch-Veghel en aan de westkant het Groene Woud-gebied), en Zuid-Limburg. Uitgangspunt bij de afbakening van het gebied zijn de gemeentegrenzen.

Het onderzoek betrof een verkenning ofwel een quick scan. Gezien de onvolledige beschikbaarheid van gegevens over de paardensector, beperkt het onderzoek zich tot het weergeven van informatie uit allerlei deelbestanden. Eventuele overlap of omissies in gegevens worden wel gesignaleerd maar niet gekwantificeerd.

Door de opdrachtgever is aangegeven dat onderwerpen als ruitersporen en ruimtelijke ordeningsaspecten buiten de scope van het project vallen. Deze onderwerpen zijn niet meegenomen in de rapportage.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 behandelt enkele begrippen en definities die nodig zijn voor de leesbaarheid van het rapport. Hoofdstuk 3 gaat in op de omvang en structuur van de paardenhouderij en haar toeleveranciers. De informatie over de omvang van de sector dient als input voor de diverse benaderingen van de economische betekenis van de paardensector (hoofdstuk 4). Hoofdstuk 5 beschrijft enkele initiatieven in de paardensector in het betreffende gebied. Sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen komen aan bod in hoofdstuk 6. Het rapport besluit met conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 7).

2 Definities

2.1 Primaire paardenhouderij

De beschrijving van de paardenhouderij in dit hoofdstuk is grotendeels ontleend aan de handreiking van de Sectorraad Paarden (SRP) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten, *Paardenhouderij en Ruimtelijke Ordening* (SRP, 2006).

Onderscheid binnen de paardenhouderij

De paardenhouderij wordt door de SRP onderscheiden in een *gebruiksgerichte* paardenhouderij en een *productiegerichte* paardenhouderij. De *gebruiksgerichte* paardenhouderij is een paardenhouderij waar het rijden met paarden primair gericht is op de ruiter/amazone. In een *productiegerichte* paardenhouderij wordt uitsluitend of in hoofdzaak handelingen aan en/of met paarden verricht die primair gericht zijn op het voorbrengen, africhten en trainen en verhandelen van paarden. De handreiking is primair voor de ruimtelijke ordening (bestemmingsplan) van belang, maar is voor de definities en indeling in deelsegmenten ofwel bedrijfstakken functioneel in dit hoofdstuk.

Bedrijfstakken binnen de paardenhouderij

De gebruiksgerichte en productiegerichte paardenhouderij ofwel de primaire paardenhouderij laat zich opdelen in bedrijfstakken en bedrijfstypen. Tabel 2.1 geeft een overzicht van de hoofdactiviteiten per bedrijfstype.

Tabel 2.1 Hoofdactiviteiten per bedrijfstype in de verschillende bedrijfstakken		
Bedrijfstak	Bedrijfstype	Hoofdactiviteit
Fokkerij	Hengstenhouderij	Inzetten van een of meerdere hengsten voor de fokkerij middels natuurlijke dekking of kunstmatige inseminatie.
	Merriehouderij	Inzetten van een of meerdere merries voor de fokkerij.
	Opfokbedrijf	Het huisvesten van jonge paarden, al dan niet in eigendom, in de leeftijd van 4 tot 36 maanden.
	Spermawinstation	Het winnen, bewerken en afzetten van sperma van hengsten ten behoeve van de fokkerij.
	Embryotransplantatie	Het verrichten van embryotransplantatie; insemineren van merries, het winnen van embryo's en het terugplaatsen daarvan.
	Paardenmelkerij	Het verkopen van melk en/of melkproducten.
	Stoeterij	Combinatie van een merriehouderij met een opfokbedrijf en/of hengstenhouderij.
Africhting	Africhtstal	Het africhten van paarden. Hieronder wordt verstaan het zadelmak maken, het betuigen, het keuringsklaar maken.
Sport	Sportstal	Een combinatie van het trainen van paarden, het uitbrengen van paarden in de sport en het geven van instructies aan derden op paarden die niet in eigendom zijn van het bedrijf.
	Stalhouderij	Het verhuren van aanspanningen voor bijvoorbeeld huwelijk, tochten of shows.
	Pensionstal	Het houden van paarden van derden. Hieronder wordt verstaan de verhuur van stalling met accommodatie en/of weiland en het verzorgen van de paarden.
	Privé-stal	Een stal waar in hoofdzaak paarden worden gehuisvest die in eigendom zijn van de eigenaar van de stal en die niet worden gebruikt ten behoeve van inkomensverwerving. De omvang van een privé-stal kan uiteenlopen van 2 tot 6 paarden.
	Vereningsaccommodatie	Paardenaccommodatie ten behoeve van een vereniging van natuurlijke personen, zonder structurele stalling van paarden.

Tabel 2.1 Hoofdactiviteiten per bedrijfstype in de verschillende bedrijfstakken (vervolg)	
Recreatie	Manege Op een manege bestaan de activiteiten uitsluitend of in hoofdzaak uit het geven van instructie in diverse disciplines aan derden met gebruik van paarden in eigendom van het bedrijf of aan derden met eigen paarden en het bieden van huisvesting aan die paarden.
	Stalhouderij Bij een stalhouderij bestaat de omzet uitsluitend of in hoofdzaak uit de verhuur van aanspanningen.
	Pensionstal De activiteiten bestaan in hoofdzaak uit het houden van paarden van derden.
Handel	Handelstal In- en verkopen van paarden. Een handelstal, vooral een sportpaardenhandelstal, doet eerst aan waardeverbetering voordat een paard weer wordt doorverkocht.
Bron: SRP (2006).	

In het algemeen komen combinaties van bedrijfstypen veel voor en ook combinaties van een paardentak en bijvoorbeeld een agrarische tak komen ook veel voor. Onder de sport vallen de disciplines: dressuur, springen, eventing, endurance, mennen, aangespannen sport, voltige, reining, polosport en draf- en rensport. De disciplines kunnen zowel op (top)sport als recreatief niveau worden beoefend. Binnen de handel kan onderscheid worden gemaakt tussen binnenlandse handel en de import- en export.

Een paardenhouderij kan een bedrijfsmatige, semibedrijfsmatige of hobbymatige paardenhouderij betreffen evenals een rijvereniging. Bij bedrijfsmatig is sprake van een volwaardige paardenhouderij gericht op het genereren van een voldoende bedrijfsresultaat. Van semibedrijfsmatig is sprake wanneer het bestaansrecht van de paardenhouderij niet geheel afhankelijk is van het daarmee te genereren bedrijfsresultaat maar qua omvang en aard niet kan worden aangemerkt als hobbymatig. Hobbymatig is de restcategorie, waarbij het houden van paarden kleinschalig is en niet gericht op het genereren van omzet.

Een rijvereniging kan niet als paardenhouderij worden aangemerkt, maar kan vanwege de relatie die tussen paarden en de vereniging bestaat daarvan ook weer niet geheel los worden gezien. Het betreft slechts een accommodatie waarin in verenigingsverband met paarden wordt gereden, zonder dat ter plaatse paarden worden gehouden.

2.2 Toeleveranciers

De primaire paardenhouderij wordt voorzien van goederen en diensten door diverse toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven. Daarnaast worden ook een aantal andere activiteiten tot de paardensector gerekend. De bedrijven zijn volgens Rijksen en Visser-Riedstra (2005) te onderscheiden in:

- gezondheidszorg, inclusief hoefbeslag;
- foerage/strooiselhandel;
- onderzoek/voorlichting/onderwijs;
- evenementenorganisaties;
- sportuitrustingsbedrijven;
- verzekeringen;
- mestverwerking;
- stallenbouw/trailerverkoop;
- transport;
- uitzendbedrijven;
- media (vakliteratuur, websites);
- overig (crematoria, enzovoort).

2.3 Innovatie

Innovatie betreft de introductie van een vernieuwing op de markt (Van Galen en Bunte, 2003). Er zijn allerlei verschillende vormen van vernieuwingen. Een belangrijk onderscheid is dat tussen product- en procesinnovaties. Productinnovaties betreffen de marktintroductie van een nieuw product voor consument of institutionele afnemer. Procesinnovaties hebben betrekking op het productieproces van bestaande of nieuwe producten. Procesinnovaties kunnen nieuwe productiemiddelen (bijvoorbeeld groepshuisvestingsystemen voor volwassen paarden) betreffen, maar ook nieuwe organisaties (bijvoorbeeld een samenwerkingsverband).

Het innovatieproces doorloopt niet alleen een bepaald proces binnen het bedrijf, maar ook in de markt (Van Galen en Bunte, 2003). Nieuwe technologieën en producten worden in de loop van de tijd door andere bedrijven overgenomen. De introductie van een nieuwe technologie of product binnen een bedrijf wordt met de term 'adoptie' aangeduid. De verspreiding van de nieuwe technologieën in de markt wordt met de term 'diffusie' aangeduid. De snelheid waarmee nieuwe technologieën zich verspreiden, is afhankelijk van kennisdeling door producenten onderling, van informatievoorziening door leveranciers en van verschillen in de productieprocessen.

Innovaties komen tot stand door de invloed van de markt op het handelen van ondernemingen. Het aantal ondernemingen op een markt en de toetredingsdrempels tot de markt bepalen de concurrentiedruk en diens gevolge het innovatiegedrag. Het innovatiegedrag bepaalt de vooruitgang die ondernemingen en consumenten door de tijd heen boeken. De concurrentiedruk bepaalt niet alleen in welke mate er geconcurrereerd wordt, maar ook op welke aspecten. De markt-vraag (omgeving) bepaalt in hoeverre er behoefte is aan productdifferentiatie (marktstructuur) en dus wat de mogelijkheden voor productinnovaties (gedrag) zijn. Prijsconcurrentie (marktstructuur) lokt daarentegen procesinnovaties uit (gedrag) (Van Galen en Bunte, 2003).

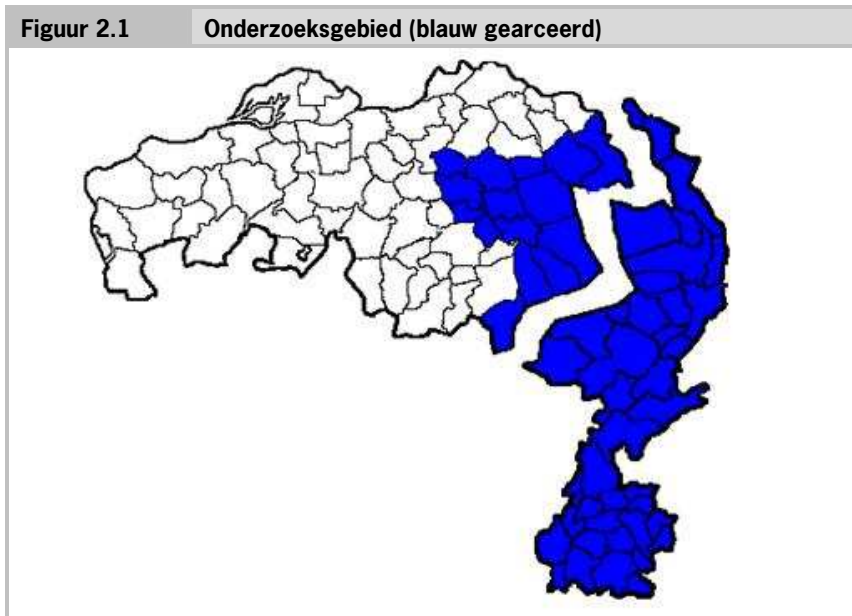
In deze rapportage trachten we een beknopte beschrijving te geven van de huidige innovaties in de paardensector gebaseerd op de initiatieven in de regio. Bezien door de bril van enkele betrokkenen in de paardensector (op basis van de interviews) geven we enkele kanttekeningen bij het innovatiegedrag. Ook brengen we enkele factoren van invloed op het innovatieproces (adoptie, diffusie; wat belemmert en wat is een pre van de ondernemingen en hun omgeving) in beeld.

2.4 Regio's

De studie beperkt zich tot het gebied van de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Zuidoost-Noord-Brabant betreft de gemeenten: Boxmeer, Sint Anthonis, Asten, Boekel, Deurne, Helmond, Nuenen c.a. (inclusief Gerwen en Nederwetten), Schijndel, Sint-Oedenrode, Someren, Son en Breugel, Veghel, Gemert-Bakel, Laarbeek, Cranendonck.

In de provincie Limburg en de hierboven genoemde gemeenten wonen in totaal 1.514.942 inwoners (jaar is 2007). Dit is 9,3% van de bevolking in Nederland (16.357.992 inwoners).

3 Omvang van de paardensector

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de omvang van de paardensector weergegeven. De CBS-Landbouwtelling van 2007 is de basis voor de gegevens over de landbouwbedrijven met paarden en pony's (paragraaf 3.2). De categorie landbouwbedrijven is echter maar een deel van alle bedrijven met paarden en pony's en deze categorie bevat maar een deel van de dieren.

Gegevens over andere bedrijven met paarden en pony's alsmede toeleveranciers zijn verkregen op basis van het Handelsregister (Kamer van Koophandel) en allerlei andere bestanden en websites (paragraaf 3.3). Dit hoofdstuk geeft op hoofdlijnen een overzicht van de omvang van de paardensector.¹

In paragraaf 3.4 worden een aantal kenmerken van de paardensector beschreven op basis van de meningen van de geïnterviewden. Tot slot wordt in paragraaf 3.5 een tweetal methodieken uitgewerkt waarin het aantal paarden en pony's in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant wordt geschat.

3.2 CBS-Landbouwtelling

Aantal bedrijven met paarden en pony's

In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant werd in 2007 op 1.868 landbouwbedrijven één of meerdere paarden en pony's gehouden. Dit is 21% van het totaal aantal landbouwbedrijven. Op 6% van de landbouwbedrijven (584 bedrijven) komen meer dan 7 paarden en/of pony's² voor. Hobbymatige paardenhouderij en een kleine bedrijfstak paardenhouderij (in termen van het aantal dieren per bedrijf) komt veel voor op landbouwbedrijven. Ruim 1.280 bedrijven hebben minder dan 7 paarden en pony's op het bedrijf (zie tabel 3.1).

Aantal paarden op landbouwbedrijven

Op landbouwbedrijven in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant kwamen in 2007 in totaal 16.542 paarden en pony's voor. Dit is 12,4% van het totale aantal paarden en pony's in Nederland. Dit is meer dan op basis van het inwonertal mag

---

¹ Bijlage 1 Landbouwbedrijven met paarden en pony's en bijlage 2 Andere bedrijven bevatten beide gedetailleerde gegevens.

² De grens van meer dan 7 paarden en pony's wordt in het algemeen aangehouden als de grens waarbij een bedrijf of particulier met paarden aan het mestbeleid dient te voldoen (bron: LNV loket).

worden verwacht. De regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant heeft in totaal 9,3% van de Nederlandse bevolking.

Paardenhouderij op landbouwbedrijven in de regio

Binnen de regio bevinden de landbouwbedrijven met paarden en pony's zich vooral in Zuidoost-Noord-Brabant en Noord-Limburg en veel minder in Zuid-Limburg. In totaal hadden 808 bedrijven in Zuidoost-Noord-Brabant, 827 bedrijven in Noord-Limburg en 233 bedrijven in Zuid-Limburg in 2007 één of meerdere paarden en pony's op het bedrijf (zie bijlage 1). Opgemerkt moet worden dat het totale aantal landbouwbedrijven in Zuidoost-Noord-Brabant en Noord-Limburg veel groter is dan in Zuid-Limburg. Ten opzichte van het totale aantal landbouwbedrijven in de regio Zuid-Limburg heeft 19% van de landbouwbedrijven paarden en pony's.

De gemeenten Deurne (75 bedrijven met paarden en pony's), Sint-Oedenrode (78), Gemert-Bakel (80), Venraij (89), Weert (75), en Leudal (105) hebben - in absolute aantallen - veel landbouwbedrijven met paarden en pony's (zie bijlage 1). In deze gemeenten zijn ook veel landbouwbedrijven. Gemiddeld heeft 21% van de land- en tuinbouwbedrijven één of meerdere paarden en pony's. Procentueel zijn er veel landbouwbedrijven met paarden en pony's ten opzichte van het totale aantal landbouwbedrijven in de gemeenten Nuenen (39% van de landbouwbedrijven heeft één of meerdere paarden en pony's), Schijndel (29%), Son en Breugel (36%), Weert (31%), Onderbanken (32%), Heerlen (32%) en Kerkrade (28%). Veel paarden en pony's treffen we aan in de gemeenten Leudal (834 stuks), Weert (724), Veghel (874) en Laarbeek (665).

Type landbouwbedrijven

Landbouwbedrijven worden ingedeeld naar specialisatie ofwel bedrijfstype. Zo zijn er onder andere akkerbouwbedrijven, tuinbouwbedrijven, graasdierbedrijven en hokdierbedrijven (bedrijven met varkens en pluimvee) onderscheiden. In de onderzochte regio komen paarden en pony's vooral voor op graasdierbedrijven: 81% van de paarden en pony's komt voor op dit bedrijfstype (zie bijlage 1, tabel B1.4a en B1.4b). Daarnaast komen in de regio relatief veel paarden en pony's voor op bedrijven met varkens en pluimvee (6%).

Het economisch belang van de paarden en pony's op landbouwbedrijven in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant met paarden en pony's bedraagt, volgens de normatieve saldo's, 17,9% van het totaal (zie tabel 3.1, kolom Nge in % van totaal nge)¹. Op bedrijven met 7 of meer paarden en pony's

¹ De Nederlandse grootte-eenheid is een reële economische maatstaf die gebaseerd is op het bruto-standaardsaldo (bss, opbrengsten minus bepaalde specifieke kosten). De nge wordt zowel gebruikt

per bedrijf bestaat het economische belang (uitgedrukt in nge) uit meer dan de helft van de totale nge in de onderzochte regio. Op die bedrijven waren gemiddeld ruim 22 paarden en pony's aanwezig in 2007.

Tabel 3.1		Landbouwbedrijven met paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant naar omvang in 2007			
	Bedrijven met paarden en pony's	Paarden en pony's		Nge in % van totaal nge	Areaal per bedrijf (ha)
		totaal	per bedrijf		
<i>Limburg en Zuidoost-Brabant</i>					
Gelijk of minder dan 7 paarden en pony's per bedrijf	1.284	3.618	2,8	5,6	14,6
Meer dan 7 paarden en pony's per bedrijf	584	12.924	22,1	52,8	11,9
Alle bedrijven	1.868	16.542	8,9	17,9	13,8
<i>Nederland totaal</i>					
Gelijk of minder dan 7 paarden en pony's per bedrijf	11.384	31.667	2,8	5,9	22,1
Meer dan 7 paarden en pony's per bedrijf	4.725	101.857	21,6	48,7	16,6
Alle bedrijven	16.109	133.524	8,3	17,4	20,5

Bron: CBS Landbouwteiling.

3.3 Overige informatiebronnen

Op basis van het Kamer van Koophandel bestand Handelsregister (KVK) is geïnventariseerd hoeveel maneges, paardensportverenigingen en bedrijven die op professionele manier paarden houden aanwezig zijn in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Hierbij is eveneens gebruik gemaakt van andere bronnen, waaronder:

---

om de absolute bedrijfsomvang van agrarische bedrijven of sectoren weer te geven (uitgedrukt in nge) als om de specialisatiegraad van bedrijven te bepalen (volgens de NEG-typering).

- bestand paardendierenartsen;
- bestand hoefsmeden;
- bestand paardenhandelaren;
- bestand paardensport Limburg;
- evenementenkalender KNHS;
- Gouden Gids;
- bestand hengstenhouders;
- bestand FNRS.

Tussen de bovenstaande databronnen bestaat overigens wel een bepaalde overlap. Bovendien geven de genoemde databronnen alleen een weergave van bedrijven (met uitzondering van paardensportverenigingen) die op professionele basis met de paardenhouderij bezig zijn.

In tabel 3.2 is een samenvatting van de belangrijkste cijfers plus bronvermelding weergegeven (zie bijlage 2 voor uitgebreide beschrijving en toelichting). De bedrijfsactiviteiten van een aantal groepen van bedrijven genoemd in tabel 3.2 (bijvoorbeeld het fokken en houden van overige graasdieren), zijn niet specifiek voor de paardensector. Voorzover af te leiden is uit de tenaamstelling van de bedrijven voor een aantal groepen van bedrijven, is aangegeven hoeveel bedrijven activiteiten hebben in de paardensector.

Uit de aantallen bedrijven vermeldt in tabel 3.2 blijkt dat ten opzichte van het aantal inwoners (9,3% van Nederland), de regio relatief veel bedrijven heeft in bijna alle onderscheiden categorieën: maneges (12%), paardensportverenigingen (15%), veterinaire diensten (14%), veevoederbedrijven (13%) en hoefsmeden (13%). De veterinaire diensten en de veevoederbedrijven zijn niet gespecificeerd naar paarden en andere diersoorten. Het relatief vaak voorkomen van beide categorieën bedrijven kan mede verklaard worden door de grote veestapel in de regio.

In totaal zijn er in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 166 maneges, 293 paardensportverenigingen, minstens 60 groothandelsbedrijven in paarden en minstens 28 bedrijven met tussenhandel in paarden. Het relatief veel voorkomen van paardensportverenigingen kan duiden op een relatief groot aantal particuliere bezitters van één of meerdere paarden en pony's. Tot slot zijn er 5 recreatiecentra met paarden bekend uit het Handelsregister van de Kamer van Koophandel.

Tabel 3.2**Paardenhouderijen, toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven aan paardenhouderijen in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant**

Groep	Bron	Aantal	Percentage van de regio in geheel Nederland
Fokken en houden van overige graasdieren	1	103	9
Waarvan paardenhouderij		79	
Maneges	1	166	12
Paardensportverenigingen	1	293	15
Recreatiecentra	1	75	13
Waarvan recreatiecentra met paardenhouderij		5	
Groothandel in levend vee	1	232	11
Waarvan paardenhouderij		60	
Tussenhandel in levend vee en wilde dieren	1	44	13
Waarvan paardenhouderij		28	
Veterinaire diensten	1	112	14
Diensten voor veeteelt	1	241	13
Waarvan paardenhouderij		88	
Veevoerders	1	212	13
Waarvan:			
groothandel in veevoeder		12	17
groothandel in hooi, stro en ruwvoeder		15	6
groothandel in akkerbouwproducten en veevoeder		118	12
vervaardiging van veevoeder		36	19
groothandel in meng- en krachtvoeder		31	21
Hoefsmeden	2	70	13
Paardendierenartsen (erkend)	3	26	9
Paardenhandelaren	4	52	
Paardenmarkten	5	4	
Veulenevelingen	5	2	
Paardensportevenementen	6	274	5
Waarvan internationaal		3	

Bronnen: 1. KvK = Handelsregister Kamer van Koophandel; 2. www.hoefsmedenvereniging.nl; 3. www.paardendierenarts.nl; 4. Centrale Bond Paardenhandelaren Nederland (CEBOPA), Vereniging Sportpaarden Nederland (VSN) en Gouden Gids; 5. internet; 6. Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond (KNHS).

Onder evenementen vallen verschillende wedstrijden uit de diverse disciplines die mogelijk samen in een evenement plaats vinden (zie bijlage 2 voor een toelichting). In het onderzoeksgebied zijn 3 grote internationale evenementen:

- Jumping Indoor Maastricht (eind november);
- Jumping Roggel CSI Two Star-outdoor (begin augustus);
- Jumping Roggel Internationaal-indoor (begin september).

Het aantal evenementen in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant bedraagt 274, waarvan 206 in de provincie Limburg. Het aantal evenementen in de regio bedraagt 5 van alle evenementen in Nederland. Dit is minder dan op grond van het inwoneraantal (9,3%) mag worden verwacht.

Echter, in de aangrenzende regio's is een aantal grote evenementen in de paardensport aanwezig. Mede door de centrale ligging van Limburg is het voor buitenlandse ruiters en amazones aantrekkelijk om zich in Limburg te vestigen. Vanuit Limburg zijn er veel mogelijkheden om zowel nationaal als internationaal wedstrijden te rijden. De volgende evenementen - gelegen buiten het onderzoeksgebied - hebben vooral internationale bekendheid:

- Indoor Brabant 'Den Bosch;
- CH Mierlo;
- CH Eindhoven;
- CHIO Aachen (Duitsland);
- World Breeding Jumping Championships for Young Horses Lanaken (België).

3.4 Kenmerken paardensector op basis van interviews

Uit de interviews die gehouden zijn gedurende dit onderzoek is gebleken dat het niet eenvoudig is om de paardensector te kwantificeren. De paardenhouderij in de regio omvat vele bedrijfstakken en -typen in verschillende grootteklassen, maten van professionaliteit en doelgroepen voor de afzet van producten en diensten. Naast de bedrijvigheid is er ook veel hobbymatige paardenhouderij in de regio. Toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven zijn er veelvuldig met een breed scala aan producten. Dit maakt het lastig om een gedegen overzicht te verkrijgen van de paardensector in de regio. Kenmerkend voor de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn, volgens de geïnterviewden:¹

- een groot aantal fokkerij- en opfokbedrijven. Deze bedrijven leveren goede kwaliteit en zijn gericht op de sportgerelateerde fokkerij met een nationale en internationale afzetmarkt. Professionalisering en groei van de fokkerijbedrijven zijn trends welke de bedrijfstak kenmerken;
- een groot aantal africhtings- en handelstallen. Het aantal is groeiende en heeft een nationale en internationale afzetmarkt;

¹ Zie bijlage 3 voor een overzicht van de geïnterviewden.

- de paardensector onderscheidt zich door kwaliteit van de sportpaarden, de grote evenementen en accommodaties. De kwaliteit neemt daarbij ook toe;
- een groot aantal topbedrijven in de sport, fokkerij, voortplanting en handel.
- een groot aantal professionele ruiters en een aantal bondscoaches afkomstig uit de regio;
- de aanwezigheid van alle bedrijfstakken en -typen in de paardenhouderij. Ook in de keten van toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven zijn de diverse schakels aanwezig in de regio;
- een groot aantal (kleine) pensionstallingen, vaak op (voormalige) landbouwbedrijven;
- de doelgroepen en consumenten zijn divers; (top)sport, breedtesport, recreatie;
- een groot opleidingscentrum in Deurne;
- de regio kent een sterk verenigingsleven.

3.5 Schatting aantal paarden en pony's

3.5.1 Opschaling CBS-Landbouwtelling

De CBS-Landbouwtelling bevat slechts een deel van de bedrijven met paarden en pony's. Immers, niet ieder bedrijf met paarden en pony's is verplicht tot het invullen van de jaarlijkse telling. Maneges zijn bijvoorbeeld niet verplicht mee te doen aan de telling. Doordat de CBS-Landbouwtelling alleen landbouwbedrijven bevat, worden paarden van particulieren (zonder landbouwbedrijf), ook niet geteld.

Opschaling van het aantal paarden en pony's uit de CBS-Landbouwtelling (134.000 stuks, zie bijlage 1) naar een totale populatie van Nederland (400.000 stuks, bron: Ministerie van LNV, 2006) kan met behulp van een opschalingsfactor. De CBS-Landbouwtelling zou een derde (factor 2,99) van het aantal paarden en pony's vertegenwoordigen. Toegepast op regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant betekent dit dat er ongeveer 49.500 paarden en pony's zijn.

Onzekerheden

Door onder andere de volgende twee redenen is de geschatte populatie paarden en pony's in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant onzeker:

1. de omvang van de populatie paarden en pony's in Nederland is niet bekend. De geschatte omvang varieert tussen de 300.000 en 500.000 paarden en pony's;

2. een relatief groot deel van de paarden en pony's is in bezit van en gehuisvest bij particulieren met grond. Naar schatting zijn er in Nederland 100.000 paardeneigenaren die eigen grond hebben voor hun paard (bron: KNHS, website). Dit zijn vooral paardeneigenaren in het noorden, oosten en zuiden van het land. Voor Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zou dit kunnen betekenen dat er meer dan gemiddeld voor heel Nederland, paarden en pony's niet geteld worden in de landbouwtelling. Anderzijds zou het ook zo kunnen zijn dat deze particulieren juist wel aan de landbouwtelling deelnemen vanwege de één of enkele hectares grond die in bezit zijn.

Om de onzekerheid in de verhouding tussen de populatie in de CBS-Landbouwtelling en het geschatte nationale totaal te kwantificeren zijn een aantal scenario's doorgerekend. Twee met een variatie in de totale nationale populatie (300.000 en 500.000 stuks) en twee waarbij aangenomen is dat de populatie uit de CBS-Landbouwtelling in meer of mindere mate de totale populatie vertegenwoordigt. Enerzijds doordat er relatief veel particuliere paardenbezitters zijn die niet in de CBS-Landbouwtelling zijn opgenomen (vertegenwoordiging 90%) en anderzijds doordat er relatief veel particuliere paardenbezitters al in de CBS-Landbouwtelling zijn opgenomen (vertegenwoordiging 110%). In onderstaand tabel zijn de resultaten van de scenario's weergegeven.

Tabel 3.3 Geschatte aantal paarden en pony's in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant bij verschillende scenario's			
Vertegenwoordiging CBS-Landbouwtelling	Populatie		
	300.000	400.000	500.000
90%	40.700	54.300	67.900
100%	37.000	49.400	61.700
110%	33.300	44.400	55.600

Bron: Eigen berekeningen.

De geschatte populatie paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant bedraagt tussen de 33.000 en 67.900 paarden en pony's.

3.5.2 Optelling

In deze paragraaf wordt het totaal aantal paarden en pony's geschat op basis van een optelling van de geschatte aantallen per bedrijfstype en particulieren. Op basis van de landbouwtelling is vastgesteld dat in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 16.542 paarden en pony's aanwezig zijn. Dit is 12,4% van

de Nederlandse paardenstapel (133.524 stuks) die geregistreerd staat in de landbouwtelling. In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn 166 maneges. Gemiddeld wordt aangenomen dat per manege 55 paarden aanwezig zijn (Van Markus, 1998). Dit betekent dat in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 9.130 paarden en pony's op maneges aanwezig zijn. Landelijk zijn, op basis van deze aanname, 77.550 paarden op maneges aanwezig.

In het KNHS-paardensportonderzoek (ZKA, 2006) is berekend dat 20% van het totaal aantal paardensporters een eigen paard in bezit heeft. Gemiddeld heeft deze paardensporter 1,4 paard in bezit en 1,0 pony. Voor Nederland komt dit neer op 211.000 paarden en pony's die in bezit zijn bij paardensporters. In het zuiden van Nederland zijn 22% van de paardensporters woonachtig. In deze regio is echter 24% van het totaal aantal Nederlanders woonachtig. Dit betekent dat in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant relatief gezien 8% minder paardensporters woonachtig zijn, wat weer betekent dat 38.870 paardensporters woonachtig zijn de regio. Omgerekend hebben deze paardensporters in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 18.660 ($38.870 * 20% * (1,4 + 1,0)$) paarden en pony's.

Wanneer op nationaal niveau deze drie categorieën bij elkaar opgeteld worden, komt dit neer op circa 422.000 paarden ($133.520 + 77.550 + 211.000$) in Nederland. Dit komt behoorlijk overeen met de schatting van 400.000 paarden. Tussen de verschillende categorieën (maneges, landbouwtelling en paardensporters) bestaat echter wel enige mate van dubbeltelling. Aangenomen wordt dat de dubbeltelling en paarden die niet in de registratie meegenomen zijn elkaar compenseren.

In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn op basis van onze berekeningen in totaal 44.332 ($16.542 + 9.130 + 18.660$) paarden en pony's aanwezig. In vergelijking tot het geschatte aantal van 49.400 stuks uit paragraaf 3.5.1 is het aantal paarden en pony's berekend via optelling ongeveer 10% lager.

4 Economische betekenis

4.1 Inleiding

Van de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn geen omzetgegevens bekend. Dit hoofdstuk beschrijft schattingen van de omzet van de paardensector voor de regio op basis van de beperkt beschikbare gegevens voor heel Nederland. Via twee methoden wordt de economische betekenis van deze sector in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant geschat. Deze schattingen zijn met onzekerheden omgeven doordat met slechts enkele regionale factoren rekening gehouden wordt. Vanwege het karakter van het onderzoek (verkenning) kan geen rekening worden gehouden met specifiek aanwezige bedrijven. Dit hoofdstuk bevat een discussie over de gehanteerde methoden.

Nationale omzet

Voor de Nederlandse paardensector wordt een omzet gegeven van 1,5 miljard euro in 2006 (Ministerie van LNV, 2006). In 2004 was deze geschatte omzet 1,25 miljard euro (Rijksen en Visser, 2005 op basis van Boersma) en in 1991 nog 0,5 miljard euro.¹ In de studie van Broekema (2005, op basis van Boersma) werd aangenomen dat van de totale 1,25 miljard euro 425,4 miljoen euro wordt omgezet in de directe paardenhouderij (ongeveer eenderde deel), 415,8 miljoen euro in de indirecte paardenhouderij en 332,8 miljoen euro in de stamboeken en de sport. Onder *directe* paardenhouderij wordt omzet verstaan met betrekking tot manegebedrijven/pensionstallingen, handelsstallen, professionele draf- en rensport, hengstenhouderij, professionele africhtingstallen en export van vlees. Onder *indirecte* paardenhouderij worden de volgende bedrijfstakken gerekend: foerage en dergelijke, ruitersportartikelen, stallenbouwers, gezondheidszorg, hoefsmeden, verzekeraars, concoursgevendende organisaties en dienstverlening (advies, makelaardij).

4.2 Methode I: relatie met inwoners

Uitgaande van een totale omzet in de paardensector van 1,5 miljard euro per jaar in Nederland en een inwoneraantal van 16,4 miljoen is een omzet per ge-

¹ Door verschillende mensen worden ook schattingen uitgesproken van een omzet van 2 miljard euro, maar deze schattingen kunnen niet onderbouwd worden.

middelste Nederlander berekend. De gemiddelde berekende omzet per 1.000 Nederlanders bedraagt ruim 900 euro per jaar. Voor de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant (1,515 miljoen inwoners) bedraagt de omzet in de paardensector dan 138,9 miljoen euro per jaar. Indien de totale nationale omzet in de paardensector geringer is dan verondersteld en bijvoorbeeld 1,25 miljard euro (schatting over 2004) bedraagt dan zal de omzet in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant naar schatting 115,8 miljoen euro bedragen. Als de Nederlandse omzet meer bedraagt, namelijk 1,75 miljard euro, dan is het aandeel van de regio op basis van inwoneraantal 162,1 miljoen euro.

4.3 Methode II: relatie met aantal paarden en pony's

Uit hoofdstuk 3 blijkt dat de omvang van de paardensector in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant groter is dan op basis van het inwoneraantal mag worden verondersteld. Er zijn onder andere meer paarden en pony's, maneges, ruitersportverenigingen en hoefsmeden in dit gebied. Daarom zal naar verwachting de omzet in de paardensector in de regio hoger zijn dan in paragraaf 4.2 geschat is.

De totale jaarlijkse omzet in Nederland bedraagt 1,5 miljard euro in 2006 (zie paragraaf 4.1). De gemiddelde omzet per paard bedraagt 3.750 euro bij een geschat aantal van 400.000 paarden en pony's. Uitgaande van 422.000 paarden en pony's in Nederland bedraagt de gemiddelde omzet per paard 3.555 euro per paard. In tabel 4.1 wordt aangegeven wat de geschatte omzet in de paardensector is gegeven de geschatte dieraantallen die in hoofdstuk 3 zijn berekend. Evenals in paragraaf 4.2 is gedaan, is rekening gehouden met de onzekerheden in de uitgangspunten ten aanzien van de totale Nederlandse omzet (variatie 1,25-1,75 miljard euro) en de schattingen van het totale aantal dieren in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant (zie paragraaf 3.5).

De totale omzet voor de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant bedraagt naar schatting 157,4-185,3 miljoen euro, uitgaande van een nationale omzet van 1,5 miljard euro. In hoofdstuk 3 is geconstateerd dat paardensector sterker aanwezig is in deze regio in vergelijking met het aantal inwoners, daardoor zijn de geschatte omzetten hoger dan de omzetten berekend in paragraaf 4.2. Indien de Nederlandse omzet geringer zou zijn dan is de regionale omzet ook hoger. Bij een nationale omzet die omvangrijker is dan de geschatte omzet betekent dit volgens deze werkwijze dat de regionale omzet hoger zal zijn.

Tabel 4.1		Geschatte omzet voor de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant bij diverse uitgangspunten (miljoen euro)		
Aantal paarden in regio	Nederlandse omzet (in miljoen euro)			
	1.250	1.500	1.750	
49.400 Opschaling CBS-Landbouwtelling (populatie 400.000 stuks)	154,4	185,3	216,1	
44.300 Optelling bedrijfstypen en particulieren (populatie 422.000 stuks)	131,2	157,4	183,7	
Bron: Eigen berekeningen.				

Kanttekening bij deze berekening van de omzet van de paardensector in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is dat veelal uitgegaan is van gemiddelde waarden, zoals een gemiddelde omzet per dier. Verondersteld is ook dat de verdeling tussen omzet in de primaire paardenhouderij (eenderde deel, zie paragraaf 4.1) en de omzet van toeleveranciers, dienstverlenende bedrijven, sport en stamboeken (tweederde deel) in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant gelijk is aan de omzetverdeling op nationaal niveau.

Van de geschatte omzet in de paardensector van in totaal 185 miljoen euro is naar schatting eenderde deel behaald in de primaire houderij (ruim 60 miljoen euro). Andere primaire landbouwsectoren in het onderzoeksgebied zoals de varkenshouderij en de pluimveehouderij, behaalden een brutoproductiewaarde van 675, respectievelijk, 298 miljoen euro (CBS, statline, De Bont et al., 2008 en eigen berekening). De brutoproductiewaarde van de teelt van tuinbouwgroenten (open grond en glas) in het onderzoeksgebied bedroeg naar schatting 350-550 miljoen euro.

4.4 Discussie

De methoden beschreven in paragrafen 4.2 en 4.3 geven globale schattingen van de omzet. In deze paragraaf bespreken we een methode van een schatting van de regionale omzet in de paardensector door middel van sommatie van de omzetten van afzonderlijke bedrijven of bedrijfstakken. Via deze methode van sommatie wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met de aanwezige kenmerken van de paardensector in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Vanwege het intensieve onderzoek dat hieraan ten grondslag ligt is deze me-

thode niet uitgewerkt in dit rapport. In het kort wordt een studie over de paardenhouderij in Vlaanderen (persmedeling Vlaamse minister-president Kris Peeters, 16 oktober 2008) besproken en de resultaten vergeleken met de Nederlandse situatie.

Vlaamse studie

De Vlaamse paardenhouderij genereert jaarlijks een toegevoegde waarde van 215 miljoen euro (bij een omzet van 622 miljoen euro) voor de Vlaamse economie en realiseert werkgelegenheid voor meer dan 3.500 fulltime-equivalenten. Het aantal paarden en pony's in Vlaanderen wordt geschat op 90.000 stuks maar dit aantal is met onzekerheden omgeven. Volgens experts zou dit ook wel 150.000 stuks kunnen zijn. In de studie worden een aantal beperkingen ten aanzien van beschikbaarheid van gegevens genoemd die ook voor de Nederlandse situatie gelden.

De gemiddelde omzet per paard bedraagt, uitgaande van 90.000 paarden en pony's, 6.911 euro. (Bij een aantal van 150.000 paarden en pony's en een gelijke omzet, is de gemiddelde omzet 4.147 euro per dier.) In de omzetschatting van Vlaanderen is de afzet van paardenvlees aan consumenten geschat op 135 miljoen euro (ruim 20% van de totale omzet). Vergelijken we de gemiddelde omzet per paard in Vlaanderen met die in Nederland dan is een correctie voor de afzet van paardenvlees aan consumenten op de omzet in Vlaanderen terecht. Verwacht wordt dat in Nederland de omzet in paardenvlees gering is. De gecorrigeerde gemiddelde omzet bedraagt 5.411 euro (bij 90.000 dieren) en 3.247 euro per dier (bij 150.000 dieren). Voor de Nederlandse situatie bedraagt de gemiddelde omzet 3.750 euro per dier (zie paragraaf 4.2) en ligt tussen de beide Vlaamse omzetwaarden in. Opgemerkt wordt dat de kenmerken van de paardensector in Vlaanderen en in Nederland zo verschillend kunnen zijn van elkaar dat een vergelijking van de gemiddelde omzet per paard met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd dient te worden.

Het onderzoek naar de Vlaamse paardenhouderij is een gedetailleerd onderzoek naar aantallen en omvang van de bedrijven en is gesommeerd naar bedrijfstype en de totale sector. De bijdrage van de diverse deelsegmenten binnen de paardensector aan de toegevoegde waarde en de omzet zijn inzichtelijk gemaakt. Een dergelijke verdieping van het onderzoek zou de provincie Limburg helpen in de onderbouwing voor het gericht stimuleren van innovaties. Aanbevolen wordt om een dergelijke studie als voor Vlaanderen is uitgevoerd, ook voor de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant te laten uit te voeren. In zo'n onderzoek dienen de methodiek en de brondata helder beschreven te worden. Hierdoor wordt een nauwkeuriger beeld van de paardensector in de regio ver-

kregen. Door vastlegging van de methodiek en de brondata kan de monitoring in de toekomst op consistente wijze worden herhaald.

5 Initiatieven en innovatie

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft een aantal initiatieven die in de regio Limburg en Zuid-oost-Noord-Brabant ontplooid worden. De selectie van de beschreven initiatieven berust op twee pijlers. Eerste is dat de selectie gebaseerd is op wat experts hebben aangegeven als initiatieven in de paardensector.¹ Tweede pijler is dat de selectie alleen recente initiatieven bevat. Bestaande evenementen, waarbij overigens niet wordt uitgesloten dat deze omgeven worden door nieuwe initiatieven en innovaties, zijn opgenomen in hoofdstuk 3. De opsomming van de initiatieven beperkt zich niet tot de huidige regio. Er zijn enkele regio-overschrijdende en landelijke initiatieven beschreven die van belang zijn voor de regio. De initiatieven zijn in willekeurige volgorde beschreven. Bij ieder initiatief is de stand van zaken beschreven (periode najaar 2008) evenals het type innovatie. Uitgangspunt is dat alle initiatieven in bepaalde mate innovatief zijn.

5.2 Initiatieven

Deurne Paardenwereld

Deurne Paardenwereld heeft tot doel om uit te groeien tot hèt zakelijke en sportieve centrum in Zuid-Nederland voor de paardenliefhebber en voor de hippische ondernemer. Het accent ligt op businessactiviteiten, zakelijke dienstverlening, gezondheidszorg, kennisactiviteiten en recreatie en toerisme. Deze combinatie van activiteiten zal de paardensport als sector een positieve impuls geven en moet de deelnemende partijen een voorsprong geven bij de ontwikkeling en het aanbieden van nieuwe producten en diensten.

De naam Deurne Paardenwereld wordt sinds november 2002 actief naar buiten gebracht door middel van een educatieve rondleiding op het terrein en in de stallen van de opleiding NHB Deurne (Nederlandse Hippische Beroepsopleidingen). Verantwoordelijk voor de ontwikkeling van Deurne Paardenwereld is de Gemeente Deurne samen met Helicon Opleidingen NHB Deurne en twee investeerders (de Hypo Groep en CRA Vastgoed).

---

¹ De lijst met experts is grotendeels opgesteld door de opdrachtgever.

Naast het reeds bestaande internationale opleidingsinstituut Helicon Opleidingen NHB ontwikkelt Deurne een aantal activiteiten op het gebied van kennis, bedrijvigheid, recreatie en natuur.

Innovatief bij dit initiatief is het toekomstig brede productaanbod aan de markt. De innovaties komen voort uit de behoefte in de markt en de opkomende opleidingsmogelijkheden in de regio.

NHB Deurne

Helicon Opleidingen NHB Deurne is 40 jaar geleden gestart. NHB Deurne is een hippisch kenniscentrum, waar circa 570 studenten en ruim 800 cursisten diverse vakopleidingen en scholingen volgen op mbo- en mbo/hbo-niveau op het gebied van paardensport en paardensector. NHB werkt samen met HAS Den Bosch, Stoas Hogeschool en Academy/Stal Bartels. Jaarlijks vinden er circa 10 grote evenementen plaats voor in totaal meer dan 100.000 bezoekers. NHB Deurne werkt samen met diverse partners, zoals de sportorganisatie KNHS, stamboek KWPN en brancheorganisatie FNHO/FNRS en is actief op het gebied van praktijkonderzoek, onderwijsontwikkeling, keuringen, bedrijfsadviesing en arbeidsbemiddeling. NHB Deurne is gericht op samenwerking (regionaal, nationaal en internationaal) en participeert in het project Deurne Paardenwereld en in de stichting Hippische Innovatieprojecten (HIP).

NHB Deurne is continu in ontwikkeling. In de vorm van projecten met diverse samenwerkingspartners worden allerlei initiatieven uitgewerkt voor publieke en private opdrachtgevers. In 2008 is het 'fieldlab' van start gegaan, een praktijkonderzoekshal waar paardensporters - van leerlingen tot topruiters - hun prestaties kunnen verbeteren met videoregistraties en allerhande elektronische snufjes. Nadruk ligt op de interactie tussen ruiter en paard en op welzijn en training.

Innovaties zijn zowel procesinnovaties (bijvoorbeeld 'fieldlab') als productinnovaties (nieuwe evenementen). De innovaties komen voort uit de behoefte in de markt en de opkomende opleidingsmogelijkheden in de regio.

Stichting Paardenhuis Weert

Het Paardenhuis is een platform voor samenwerking van 30 ondernemers voornamelijk in en rond Weert die het grootste deel van de werkzame tijd met paarden bezig zijn. Van oorsprong is het een samenwerkingsverband van paardenhouders/eigenaren dat gezamenlijk optreedt richting gemeenten om de knelpunten op het gebied van ruimtelijke ordening aan te pakken. De aandacht is nu meer gericht op ondernemerschap en structuurversterking. Structuurversterking richt zich op economische structuurversterking in de brede zin van de paardensector; recreatie en toerisme, topsport, zorg en paardenhouderij, en dergelijke.

Het Paardenhuis vervult een functie in het positioneren van de paardensector in de regio en de ontwikkeling in professionaliteit en ondernemerschap.

De groep opereert formeel sinds 2006 en organiseert allerlei activiteiten. De paardenacademie Weert is één van de ideeën van het Paardenhuis.

De samenwerking tussen paardenondernemers is een procesinnovatie. Echter, dergelijke samenwerkingsverbanden komen in andere agrarische sectoren (veehouderij) ook veelvuldig voor. De innovatie komt voort uit het feit dat samenwerking de positie van de individuele bedrijven sterker maakt in de relatie tussen bedrijf en overheid en in de markt. Het samenwerkingsverband faciliteert een snellere kennisverspreiding (diffusie) onder deze ondernemers en bevordert daarmee innovaties.

De Paardenacademie Weert

De basis voor de Paardenacademie Weert is de start (per 2007-2008) van een mbo+-opleiding paardensport van het Citaverde College in Roermond en Weert en samenwerking met de dressuur- en springstal De IJzeren Man. De IJzeren Man omvat naast de dressuur- en springstal ook een hengstenhouderij. Eigenaar Gordijn richt zich op het topsegment van de dressuur- en springpaarden. Spermavanzet van de hengsten wordt wereldwijd afgezet.

Verder zijn er initiatieven om een kenniscentrum 'Knowhouse for horses' op te richten in Weert. Het ontwikkelen en samenbrengen van kennis op het gebied van voeding, genetica, bewegingsleer en gezondheidszorg is een meerwaarde voor de opleiding en voor de paardenhouderij.

Ongeveer 20 studenten volgen momenteel de opleiding tot stalmanager. De bedoeling is een verdere ontwikkeling richting een exclusief instituut voor een topopleiding in paardensport. Het kenniscentrum 'Knowhouse for horses' verkeert in de planfase.

De paardenacademie en het kenniscentrum zijn productinnovaties. De paardenacademie komt voort uit de behoefte in de markt en de noodzaak om onderscheidend te zijn ten opzichte van bestaande opleidingen.

Hoge Dunk

De regio Hoge Dunk omvat de gemeenten Weert, Nederweert, Cranendonck en Leudal. De gemeente Weert heeft als trekker van de vier gemeenten het initiatief genomen tot het laten opstellen van een businessplan 'Realisatie ontwikkelingskansen paardenhouderij Regio Hoge Dunk'. Kern van het plan is de ontwikkelingsvisie van een hoogwaardige paardenhouderij in de regio en de wijze van realisatie van de visie. Doel van het plan is om te komen tot een economische structuurversterking, middels de versterking van de paardenhouderij binnen de regio Hoge Dunk.

Diverse initiatieven voor verschillende doelgroepen worden uitgewerkt in projecten en haalbaarheidsstudies. Gebiedsvisies vormen de randvoorwaarden om structuurversterking mogelijk te maken en de kwaliteit van het landelijke gebied te verhogen.

Volgens planning zullen eind 2008 een aantal projecten zijn uitgevoerd en haalbaarheidstudies en gebiedsvisies zijn opgesteld. Innovatief is de samenwerking tussen overheid en ondernemers in de paardenhouderij in de regio (verenigd in het Paardenhuis). De ontwikkeling van een visie specifiek voor de paardenhouderij is een productinnovatie.

Het initiatief komt voort uit de behoefte van paardenondernemingen in de regio aan een toekomstvisie.

Hippisch centrum Horst

Speerpunten voor het Hippisch centrum Horst zijn educatie, wedstrijdssport op regionaal, nationaal en internationaal niveau, maatschappelijke betrokkenheid (gehandicaptensport) en het bijeenbrengen van het mkb. Het centrum wordt grootschalig opgezet (onder andere 3 rijhallen, tribune, winkels, stallen, faciliteiten voor onderwijs en studentenhuysvesting) en dient aan alle eisen van de internationale topsport te voldoen. De te ontwikkelen topsportopleiding heeft een sterk internationaal karakter. Daarnaast zijn er op het gebied van recreatie en toerisme ideeën voor ontwikkeling van het nabij gelegen gebied de Kasteelse bossen.

Momenteel worden de plannen (realisatie accommodatie, opzetten educatie en dergelijke) verder ontwikkeld. De vergunningverlening is naar verwachting begin 2009 rond en eind 2009, begin 2010 zou het centrum gereed moeten zijn.

Innovatief (productinnovatie) is de omvang van het op te zetten complex in combinatie met de aard en diversiteit aan op te zetten activiteiten (wedstrijden, internationale opleiding, stallen, gehandicapten en MKB faciliteiten).

De innovatie komt voort uit de behoefte aan een accommodatie die aan de eisen van internationale wedstrijdssport voldoet. Het zicht op een geschikte locatie in Horst en de medewerking van de lokale overheid versnellen de realisatie.

Animal Embryo Centre (AEC)

Animal Embryo Centre (AEC) Diergaarderhof is een facilitair centrum dat zich heeft toegelegd op het op hoogwaardige wijze toepassen van moderne voortplantingstechnieken, zoals embryo-transplantatie. De diensten zijn uniek in Europa: het AEC Diergaarderhof kan equiene embryo's (paardenembryo's) invriezen.

Het bedrijf ontwikkelt zich continu en breidt zich verder uit. Embryo-transplantatie bij paarden is redelijk nieuw (bij AEC sinds 2001) maar in de rundveehouderij al langere tijd bekend. De innovatie komt enerzijds voort uit de expertise over embryo-transplantatie opgedaan bij runderen die toegepast en verder ont-

wikkeld is voor paarden. Anderzijds is er een toenemende vraag naar toppaarden waaraan door middel van deze procesinnovatie sneller en gericht kan worden voldaan.

Vakgroep paardenhouderij van LLTB

In 2004 is het initiatief ontstaan om vorm en inhoud te geven aan de belangenbehartiging voor de paardenhouderij. In 2007 is het bestuur van de vakgroep paardenhouderij van LLTB benoemd. In andere regio's van Nederland zijn vergelijkbare zusterorganisaties ontstaan (bijvoorbeeld de vakgroep paardenhouderij van de ZLTO voor Brabant en Limburg). Samen vormen zij de LTO vakgroep paardenhouderij.

De vakgroep richt zich op ondernemers in de paardenhouderij met de kanttekening dat de specifieke manegebedrijven veelal aangesloten zijn bij de Federatie Nederlandse Ruitersportcentra (FNRS). Op nationaal niveau is er een samenwerkingsconventant tussen LTO en de FNHO (Federatie Nederlandse Hippische Ondernemers). Beide ondernemersorganisaties maken deel uit van de Sectorraad Paarden (SRP). De SRP is het aanspreekpunt van de overheid voor de paardenhouderij in Nederland. Naast LTO en FNHO zijn in de SRP ook de sportorganisaties (KNHS en NDR) en de koepelfokkerij vertegenwoordigd. Ook op regionaal niveau zijn er gezamenlijke projecten van deze organisaties.

De vakgroep heeft ongeveer 130 leden en richt zich op thema's als ruimtelijke ordening, dierenwelzijn en diergezondheid, mest en mineralen, kennis en sociaal economische zaken. LLTB zoekt samenwerking in de regio met de provincie en onderwijsinstellingen.

De vakgroep paardenhouderij van de LLTB is, gezien de verankering in de organisatie van belangenbehartiging van de agrarische sector, een stabiel en herkenbaar aanspreekpunt. De focus is de belangenbehartiging van de leden, versterking van ondernemerschap en de uitbouw van de positie van de regio als paardenregio.

De oprichting van een vakgroep is nieuw voor de paardenhouderij maar al lang gebruikelijk in de agrarische sector. De procesinnovatie komt voort uit het feit dat samenwerking de positie van de individuele bedrijven sterker maakt in de relatie tussen bedrijf en overheid en in de markt. Het samenwerkingsverband faciliteert een snellere kennisverspreiding (diffusie) en bevordert daarmee innovaties.

Stichting HIP (Hippische Innovatieve projecten)

NHB in Deurne, HAS te Den Bosch en Horse Academy te Hooge Mierde werken op diverse fronten met elkaar samen om te komen tot nieuwe, betere producten en een goede verspreiding van het aanbod. Het doel van de samenwerking is gericht op het beter benutten van elkaars capaciteiten en kennis en het geza-

menlijk op de kaart zetten van de regio (voornamelijk de Kempen) als de kennisregio voor de paardenhouderij.

Stichting HIP heeft een Innovatief Hippisch Expertise Centrum opgezet in Hooge Mierde. De Stichting ondersteunt R&D-projecten. De innovatieve projecten, die door de Stichting HIP worden ontwikkeld, zijn de dragers van de activiteiten. De projecten worden op drie niveaus uitgevoerd:

- *regionaal*
onder andere kwaliteitsverbetering hippische ondernemers in de Kempen, ondernemerscafé, mediatheek, begeleiding projectgroepen;
- *nationaal*
competenties hippisch onderwijs, talentontwikkeling (Rabo talentenplan en Talentenkijkwijzer, Kwaliteitszorg en certificering);
- *internationaal*
welzijn Happy Athlete en samenwerking Indoor Brabant.

De resultaten van de projecten worden gepresenteerd op een aantal (internationale) evenementen zoals Horse Event en Global Dressage Forum.

Peelpaard

Stichting PeelPaard is een stichting die zich inzet voor alle paardenondernemers in de Peel. Dit is een zeer brede groep, actief in handelsstallen tot hoefsmeden en veeartsen. In totaal zijn er ruim 110 bedrijven en instanties die zich gevestigd hebben in de Peel en zich bezighouden met hippische activiteiten. Stichting PeelPaard probeert samenwerking tussen deze bedrijven te creëren met als doel:

- de paardenondernemers economisch voordeel te laten behalen;
- de Peel op de kaart zetten als belangrijke paardenregio.

Andere initiatieven (en ontwikkelingen) die door de geïnterviewden zijn genoemd, zijn hieronder in het kort beschreven. Wel genoemd door geïnterviewden maar niet verder beschreven zijn ontwikkelingen als nieuwe trainingsmethoden en ontwikkelingen in de fokkerij en tot slot het systeem van Stockmans (Nerve express, dierenwelzijn).

Horse hotel Stal Hendrix

Stal Hendrix is in 2005 begonnen met Hendrix Training. Klanten kunnen vanuit de hele wereld hun intrek nemen in de stallen van Hendrix Training. Ze hebben de gelegenheid om daar te trainen en om naar wedstrijden te gaan tijdens hun verblijf.

Paardenkliniek Venlo

Paardenkliniek Venlo is een dierenartsenpraktijk die volledig op paarden gericht is. Het werkgebied beslaat een gebied van Someren tot Duitsland en van Reuvert tot Boxmeer. De paardenkliniek onderhoudt goede contacten met diverse binnen- en buitenlandse klinieken, zo zijn ze altijd op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen in de veterinaire paardenwereld.

Certificering van ruitersportcentra

De FNRS stelt verschillende eisen aan maneges die zich aansluiten bij de FNRS-ruitersportcentra. De eerste eis is het Veiligheidscertificaat, in 2002 ontwikkeld door Stichting Veilige Paardensport. Het Veiligheidscertificaat is verplicht voor FNRS-bedrijven, Aequor- en NHB Deuren-stagebedrijven en KNHS-verenigingen.

De FNRS heeft daarnaast het sterrenstelsel ontwikkeld. Het sterrenstelsel kent punten toe aan kwaliteit van de bedrijfsvoering en de beschikbare faciliteiten op en om het ruitersportcentrum. Deze beoordelingspunten samen bepalen de waardering van het ruitersportcentrum en daarmee het aantal sterren. Met het sterrenstelsel kunnen klanten snel zien hoe goed de kwaliteit en veiligheid van een ruitersportcentrum is.

Veilingen via internet

Met behulp van internet kunnen de videobeelden van veilingen live uitgezonden worden op het internet. Het gebruik hiervan door verschillende veulen- en rijpaardveilingen neemt toe. Het is een methode om meer buitenlandse kopers aan te trekken. Deze buitenlandse kopers hebben zo de mogelijkheid om op afstand deel te nemen aan de veiling.

Westernrijden en Hunter-rubrieken

De laatste jaren komen er verschillende andere takken van sport vanuit het buitenland naar Nederland. Eén daarvan is de westernsport. Westernrijden wint in Nederland steeds meer aan terrein. Er zijn verschillende typen wedstrijdonderdelen en er worden speciale typen paarden gebruikt.

Een andere paardensport die zijn intrede in Nederland heeft gedaan is het Hunter-rijden, vooral in de Verenigde Staten en in Canada zeer populair. Het Hunter-rijden verschilt op onderdelen (bijvoorbeeld promotiesysteem, score en beoordeling) van de huidige springsport. In Nederland is de enige mogelijkheid om Hunter-rubrieken te rijden tijdens Jumping Etten Leur.

Anky & Friends Concours in Erp

Het concours Anky & Friends is een nieuw concours rondom Erp. Het evenement heeft als doel de bekendheid te vergroten van deze regio en het moet te-

gelijktijdig een inspiratiebron zijn voor de jeugd. Sport en entertainment staan centraal tijdens dit evenement. Het evenementen wordt georganiseerd door Stichting Concours Hippique de Leijgraaf en het evenementenbureau Sportbizz.

Samenvatting

Er zijn een groot aantal verschillende initiatieven in het onderzochte gebied aanwezig. De initiatieven zijn divers van aard en sluiten aan bij de kenmerken van de paardensector in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. De initiatieven zijn de basis voor innovatie in de paardensector en zijn impulsen voor de plattelandseconomie en de werkgelegenheid in de regio. Figuur 5.1 geeft een samenvattend beeld van de hoofdactiviteiten van de genoemde initiatieven.

Figuur 5.1		Initiatief en hoofdactiviteit				
Initiatief/ontwikkeling	Hoofdactiviteit					
	Opleiding	Kennisontwikkeling en onderzoek	Kennisverspreiding	Samenwerking van bedrijven in de paardensector	Samenwerking (overheid - onderwijs - bedrijven)	Belangenbehartiging paardenbedrijven
Deurne Paardenwereld					X	
NHB Deurne	X	X	X		X	
Stichting Paardenhuis Weert			X	X		X
De Paardenacademie Weert	X	X	X		X	
Hoge Dunk					X	
Hippisch centrum Horst	X			X		
Animal Embryo Centre		X				
Vakgroep paardenhouderij van LLTB	X		X	X		X
Stichting HIP		X	X		X	
Peelpaard				X		
Horsehotel	X					

6 SWOT-analyse

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de sterke en zwakke punten en de kansen en bedreigingen (SWOT) van de paardensector, zoals deze is beschreven in hoofdstuk 3. Binnen de onderdelen van de SWOT is een onderscheid gemaakt naar thema's, die in een willekeurige volgorde worden weergegeven. Voor het vaststellen van de SWOT is gebruik gemaakt van literatuur en gegevens uit de interviews met verschillende partijen¹ in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Een overzicht van deze partijen is te vinden in bijlage 3.

6.2 Sterke punten

De sterke punten komen voort uit de paardensector zelf. Er is een onderscheid te maken in de punten die gelden voor de regio en voor Nederland. Voor de paardensector in de regio zijn dit de sterke punten: kennis, onderwijs en training, samenwerking, belangenbehartiging, internationaal, beleid, fokkerij en sport. Voor de paardensector in Nederland is passie een sterk punt.

Kennis

- Door meerdere geïnterviewden is de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant gekenmerkt als een regio waar, ten opzichte van andere provincies, veel kennis over het paard en het houden van paarden aanwezig is. Echter, deze kennis is gebaseerd op ervaring en kan niet altijd worden onderbouwd met wetenschappelijk onderzoek.

---

¹ Van deze bronnen wordt in de tekst geen melding gemaakt, om zo de privacy van de geïnterviewden te waarborgen.

Onderwijs en training

- Op het gebied van onderwijs heeft de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant een grote verscheidenheid aan beroepsmatige opleidingen te bieden. De beroepsopleidingen zorgen voor een stroom van stagiaires die regelmatig in de regio stageplaatsen zoeken. Dit biedt de paardensector een mogelijkheid voor het gebruik maken van kennis vanuit de opleidingscentra via de stagiaires, een verbinding met het onderwijs en bovendien zijn stagiaires goedkope arbeidskrachten ten opzichte van opgeleid personeel.
- Er is een groot aanbod van cursussen op alle gebieden van de paardensector voor zowel particulieren paardenhouders als bedrijven.
- Naast onderwijs en cursussen zijn er verschillende trainingsstallen waar ruiters en amazones op hoog niveau in de sport instructie kunnen krijgen. Door de hoge concentratie van de paardensector in de regio is het aanbod groot.

Ruimte

- Er is relatief gezien voldoende landbouwgrond om ruwvoer te produceren voor de paardenhouderij. Tevens kan het grasland worden gebruikt voor het weiden van paarden in bijvoorbeeld de opfok.
- De concentratie van zowel het aantal als de diversiteit van bedrijven dat in de paardensector werkzaam is.

Samenwerking

Er is bereidheid om samen te werken op verschillende niveaus. De volgende samenwerkingsverbanden zijn ten tijde van dit onderzoek actief:

- opleidingscentra, zoals NHB Deurne met HAS Den Bosch en stichting HIP (Hippische Innovatie Projecten);
- opleidingcentrum en praktijk, zoals dressuur- en springstal De IJzeren Man met CITAVERDE Roermond;
- opleidingscentra en stagebedrijven;
- in de paardenhandel zijn onderling contacten om zo de meest geschikte paarden aan te bieden aan de klanten.

Belangenbehartiging

Om de paardensector te ondersteunen in de belangenbehartiging zijn in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant de volgende initiatieven:

- Vakgroep paardenhouderij van de LLTB en van de ZLTO, die de belangen behartigt van de paardenhouderij in Zuidoost-Nederland;
- Het Paardenhuis in de omgeving van Weert. Daarin hebben 30 ondernemers zich gebundeld om de paardenhouderij te positioneren in de regio en professionaliteit en ondernemerschap verder te ontwikkelen;
- Het Peelpaard in de omgeving van Deurne, waarbij ook een aantal ondernemers hun krachten hebben gebundeld.

Internationaal

De paardensector in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant heeft een sterke internationale oriëntatie.

- De ligging tussen België en Duitsland maakt het voor alle partijen binnen de paardensector (dus van recreatie tot sport) in de provincie Limburg mogelijk om klanten uit deze landen te voorzien.
- De provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant liggen ten opzichte van andere provincies dicht bij de internationale luchthavens Brussel en Frankfurt, zodat de wereldmarkt kan worden bediend.
- De opleiding NHB Deurne is het grootste gespecialiseerde opleidingscentrum op verscheidenheid van gebieden in de paardensector in Europa;
- De evenementen zoals Jumping Indoor Maastricht (JIM) en CSI Roggel zijn internationaal bekend.
- De handel en fokkerij kennen een groot aantal afnemers van buiten Nederland.

Beleid

Voor de ontwikkeling van de paardensector is het van belang medewerking te krijgen van de overheid op het gebied van ruimtelijke ordening, stimuleren van initiatieven en mee te denken met de ontwikkelingen van de sector. Zowel de provincie Limburg als verschillende gemeenten zijn bereid om mee te denken met de paardensector op verschillende gebieden, zoals:

- Gemeente Horst op het gebied van het ontwikkelen van de ontwikkeling van een hippisch centrum;
- Gemeente Weert op het gebied van Ruimtelijke Ordening;
- Provincie Limburg door middel van het uitvoeren van deze quick scan.

Kanttekening

Deze bereidheid om mee te denken geeft alleen aan dat er ruimte is om over de onderwerpen te praten en om in discussie te gaan. Het geeft geen garantie voor het sneller afwerken van individuele verzoeken aan de gemeenten en provincie.

Fokkerij

De gehele keten van de fokkerij, van uitgangsmateriaal tot afzet van paarden, is aanwezig. Specifiek bestaat dit uit de volgende onderdelen, op basis van de levenscyclus van een paard:

- de mogelijkheid voor embryo-transplantatie en de aanwezigheid van gedegen kennis over de voortplanting bij het paard;
- het grote aantal veulenevelingen;
- de ligging met de internationale handelsmogelijkheden;
- de ruimte voor de opfok van paarden;
- de trainingsstallen voor het aanrijden en beleren van jonge paarden;
- de sportstallen waar de paarden verder beleerd kunnen worden tot sportpaard.

Sport

De paardensport wordt fanatiek bedreven in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. De grote toename van de vraag naar en deelname aan wedstrijden door de jaren heen heeft geresulteerd in:

- de mogelijkheid om ieder weekend deel te nemen aan een wedstrijd in verschillende disciplines en op verschillende niveaus;
- de eisen aan de faciliteiten waar de wedstrijden worden gehouden zijn stringenter, zoals de mogelijkheid om zowel los te rijden voor de wedstrijd als de wedstrijd zelf te rijden in een overdekte rijhal.

Passie

- In de paardensector wordt met passie gewerkt. Deze passie is een goede basis om verder te werken aan een duurzame ontwikkeling van de paardensector.

6.3 Zwakke punten

De zwakke punten komen voort uit de paardensector zelf. In de interviews zijn geen zwakke punten naar voren gekomen. Wel zijn een aantal zwakke punten van de paardensector in het algemeen naar voren gekomen die hieronder zijn genoemd. Deze kunnen in meer of mindere mate ook gelden voor de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

Bij de zwakke punten is een onderscheid te maken naar de paardensector in Nederland ten opzichte van andere agrarische sectoren en de paardensector in het algemeen. Ten opzichte van andere agrarische sectoren heeft de paardensector de volgende zwakke punten: professionaliteit en transparantie. Voor de paardensector in het algemeen is de emotie en de cultuur een zwak punt.

Professionaliteit

- De ontwikkeling van algemene bedrijfseconomische kengetallen staat nog in de kinderschoenen ten opzichte van andere agrarische sectoren.
- Het ontbreken van collectieve arbeidsvoorwaarden binnen de paardensector. Dit is wel opgepakt door LTO.
- De sterke concurrentie in pensiofaciliteiten met mogelijke aanbiedingen onder de kostprijs.

Transparantie

- Voor alle paarden in Nederland geldt een identificatieplicht. Echter, er geldt geen registratieverplichting, waardoor het systeem niet geschikt is om te bepalen hoeveel paarden er op een bepaald moment zijn omdat export en sterfte niet worden gemeld. Tevens geldt er geen registratie voor de verblijfplaats van paarden. Dit maakt het onder andere onmogelijk om voor de provincie Limburg een exacte weergave te geven van het aantal paarden dat wordt gehouden en is er een risico bij de uitbraak van een dierziekte.

Emotie

De paardensector drijft vaak op emotie.

- Beslissingen worden (bij zowel particulieren als bedrijven) genomen op basis van emotie en soms minder op basis van economische aspecten.
- Het onvermogen om objectief te oordelen als het gaat om bijvoorbeeld het houden van paarden wat betreft welzijn, huisvesting, voeding, gezondheid en training.

Cultuur

In de paardensector vinden mensen het moeilijk om open te staan voor nieuwe ideeën en ontwikkelingen.

- In een aantal disciplines zien mensen elkaar als concurrent en niet als vriend of partner om een mogelijke samenwerking mee aan te gaan.
- Nieuwe ideeën en technologieën vinden moeilijk draagvlak.

6.4 Kansen

Kansen liggen er in het verbeteren van de zwakke punten (6.3) en consolideren en investeren in de sterke punten (6.2), teneinde als paardensector sterk te blijven in de regio. Deze kansen liggen in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant in aspecten gericht op het verder professionaliseren van de paardensector, het onderwijs, de markt, ruimtelijke ordening en digitalisering. Deze punten kunnen tevens nationaal (samenwerkende partijen in SRP) worden opgepakt.

Markt en werkgelegenheid

- Het verder toenemen van de vraag naar goede (sport)paarden en afzet naar het buitenland.
- Het toenemen van de vraag naar ruiters en amazones die met het rijden van paarden een baan kunnen verwerven en daarmee een toename aan werkgelegenheid.
- Gezien de demografische structuur van de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is dit de provincie waar als eerste een sterke vergrijzing zal plaatsvinden in vergelijking tot de rest van Nederland. De toename van vrije tijd van particulieren kan mogelijk gebruikt worden voor recreatie met paarden.

Ruimtelijke ordening

- In de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant komen er met regelmaat agrarische bedrijfsgebouwen vrij in het buitengebied. Deze ruimte biedt kansen voor paardenhouders. Kanttekening is wel dat op deze wijze de structuur van de paardensector bepaald wordt door de beschikbare ruimte in de agrarische sector en niet of minder door de vraag vanuit de markt naar paardenactiviteiten.

Digitalisering

- Meer gebruik maken van internet biedt kansen voor de paardensector. Dit kan kostenbesparend zijn bij het organiseren van evenementen en concoursen en kan tevens meer worden ingezet bij de handel.

6.5 Bedreigingen

Bedreigingen bestaan uit oorzaken van buiten de paardensector. De sector kan deze bedreigingen afwenden door het benutten van sterke punten of er beter mee om gaan door het verbeteren van zwakke punten. Een voorbeeld is het inzetten van gezamenlijke belangenbehartiging in het proces van regelgeving. Een ander voorbeeld is dat het verbeteren van de transparantie in de sector leidt tot een betere inschatting van de eventuele schade bij een uitbraak van een dierziekte. Voor de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is een specifieke bedreiging de uitbraak van dierziekten.

Regelgeving

Regelgeving kan vergaande beperkingen opleggen aan de huidige paardensector. Dit kan zijn op het gebied van:

- ruimtelijke ordening;
- dierenwelzijn;
- mestbeleid;
- mogelijk nog nieuw te vormen beleid op nationaal en Europees niveau.

Enkele gevolgen die kunnen ontstaan door niet-toegesneden regelgeving zijn: stagnatie van de ontwikkeling van de paardensector door het achterwege blijven van vergunningen. De regelgeving rond dierenwelzijn kan gevolgen hebben voor de huisvesting en de omgang met paarden in de recreatie en de sport.

Dierziekten

Een dierziekte zoals MKZ of varkenspest is, naast het uitbreken van ziekte onder de paarden zelf, een bedreiging voor de paardensector.

- Bij een uitbraak van een dierziekte is er geen transport mogelijk van paarden. Dit heeft gevolgen voor de wedstrijden en evenementen die worden georganiseerd.

- De handel, want de mogelijkheid bestaat dat potentiële klanten niet het bedrijf op mogen komen.
- Nu is het niet duidelijk hoeveel paarden zich daadwerkelijk in een gebied rondom een uitbraak bevinden en wat de eventuele directe en indirecte schade is. Daarnaast zijn mogelijke effecten van de omvang en concentratie van het aantal paarden op het voorkomen en de verspreiding van een ziekte onbekend.

Economie

- Een bedreiging is de mogelijke conjunctuurgevoeligheid van de paardensector. Mogelijk, omdat de paardensector voor een groot deel drijft op passie en de verwachting is dat zeker particulieren hun activiteiten met paarden niet snel zullen opgeven. Een periode van een laagconjunctuur zou wel een effect kunnen hebben op de evenementen en wellicht de handel in paarden.

7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies

De conclusies zijn ingedeeld naar de onderdelen verwoord in de doelstelling van het onderzoek.

Actuele situatie en structuur van de paardensector in 2007

Paarden op landbouwbedrijven

- Er werd 80% van het totaal aantal paarden en pony's gehouden op landbouwbedrijven met meer dan 7 paarden en pony's per bedrijf (een derde van het totaal aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's). Dit geeft aan dat deze landbouwbedrijven op een bedrijfsmatige wijze paarden houden.
- De resterende 20% van het totaal aantal paarden en pony's werd op landbouwbedrijven met maximaal 7 paarden en pony's gehouden (tweederde van het totaal aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's). Van deze groep van landbouwbedrijven kan worden gezegd dat de paardenhouderijtak minder op een bedrijfsmatige manier gebeurt en veelal hobbymatig van aard is.
- Van alle paarden in Nederland die op landbouwbedrijven gehouden worden, staat 12,4% in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Dit geeft aan dat er relatief (ten opzichte van het aantal inwoners) gezien meer paarden en pony's op landbouwbedrijven gehouden worden in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant dan in overig Nederland.

Naar schatting zijn er in totaal 50.000 paarden en pony's in provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant aanwezig. Het onderzoeksgebied laat daarmee een concentratie van het aantal paarden zien ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde. De Limburger/Noord-Brabander is omgeven door meer paarden dan een gemiddelde Nederlander.

Door het ontbreken van een registratiesysteem voor de paardensector is het niet mogelijk het exacte aantal paarden en pony's in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant weer te geven.

De diverse onderdelen van de paardensector (houderijen, toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven) in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant vertegenwoordigen tussen de 9 en 21% van Nederland. Op basis van deze percentages kan worden geconcludeerd dat de keten goed in balans is, omdat de

verhoudingen binnen de houderij, toeleveranciers en diensten goed op elkaar zijn afgestemd.

Van de evenementen in de Nederlandse paardensport wordt slechts 5% in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant georganiseerd. Echter, dit zegt niets over de omvang en de reikwijdte van de evenementen. Zo zijn er in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant meerdere evenementen met een internationaal karakter die toonaangevend zijn voor de regio. De evenementen zijn daarmee een belangrijk onderdeel binnen de paardensector. Daarnaast is vanuit de regio een groot aantal binnen- en buitenlandse evenementen goed bereikbaar.

Kenmerkend voor de paardensector in de regio zijn, volgens geïnterviewde experts, de bedrijfstakken fokkerij (gericht op sportpaarden), africhting en handel en de diverse schakels in de keten van toeleveranciers en dienstverlenende bedrijven. In de regio wordt zowel de topsport als de breedtesport beoefend alsmede het recreatief paardrijden. Hiermee onderscheidt de regio zich door kwaliteit van sportpaarden, de evenementen en accommodaties en door de aanwezigheid van opleidingscentra.

Economisch belang van de sector

Door het ontbreken van een compleet beeld van de aantallen en omvang van bedrijven die werkzaam zijn in de paardensector is het niet mogelijk een betrouwbare schatting van het economisch belang van de paardensector in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant te maken. Daarom zijn er een aantal aannames gedaan. Dit heeft als gevolg dat de spreiding van de omzet varieert tussen de 134 tot 216 miljoen euro. Hiermee komt de schatting van de omzet op 185 miljoen euro voor de totale paardensector. De primaire paardenhouderij heeft naar schatting een omzet van 60 miljoen euro. In vergelijking tot andere agrarische sectoren in de regio komt de omvang van de paardenhouderij overeen met een vijfde van de pluimveehouderij, een tiende van de varkenshouderij en een achtste van de groenteteelt.

Initiatieven en innovatie

In de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn een tiental initiatieven actief in de paardensector en in dit onderzoek meegenomen. Onderdelen van het gehele initiatief kunnen worden gezien als innovatief voor de paardensector. De aanwezige daadkracht en motivatie bij de initiatieven is een voordeel voor de ontwikkeling van de paardensector in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

7.2 Aanbevelingen

Gedurende de studie zijn meerdere onderwerpen naar voren gekomen die verder uitgewerkt dienen te worden ten behoeve van de ontwikkeling van de paardensector. Deze onderwerpen kunnen door verschillende actoren uit de sector worden opgepakt. In de onderstaande aanbevelingen zal een onderscheid worden gemaakt in aanbevelingen voor de provincie Limburg en voor de (nationale) paardensector zelf.

Provincie Limburg

Op basis van de huidige quick scan is het niet mogelijk een gedetailleerd beeld te geven van de paardensector. In dit rapport zijn geen diepte interviews afgenomen bij maneges, pensionstallen en/of recreatiebedrijven. Om hier wel zicht op te krijgen kan de provincie Limburg een vergelijkbare studie te laten doen als in Vlaanderen (persmededeling Vlaamse minister-president Kris Peters, 16 oktober 2008). In een dergelijke studie dient de methodiek en de werkwijze helder te worden beschreven. Hierdoor kan een nauwkeuriger beeld van de paardensector in de regio worden verkregen. Door vastlegging van de methodiek en brondata kan de monitoring in de toekomst op consistente wijze worden herhaald. Op basis van een gedetailleerde studie is het mogelijk verschillende scenario's uit te werken voor de toekomst van de paardensector.

De provincie Limburg kan de paardensector ondersteunen door in te zetten op kennis, onderzoek en onderwijs. Doordat de activiteiten op verschillende gebieden van de paardensector ook in de provincie Noord-Brabant voorkomen is het van belang om samenwerking te zoeken met deze provincie.

De provincie Limburg kan de verschillende initiatieven binnen de paardensector individueel ondersteunen naar gelang de behoefte aan en van het initiatief. Te ondersteunen initiatieven dienen een bijdrage te leveren aan het verder ontwikkelen van een professionele paardensector. Een voorbeeld is het stimuleren van verdere samenwerking binnen de sector. Een mogelijke ondersteuning die de provincie Limburg kan bieden is het faciliteren van kennisdeling onder ondernemers en particuliere paardenhouders. Bruikbaar zijn de inzichten in hoe en welke kennis wordt opgedaan beschreven in het rapport *Passie voor paarden. Een onderzoek naar de belevingswereld en het informatiezoekgedrag van paardenliefhebbers in Nederland* (Wijk et al., 2009).

Uit de SWOT-analyse zijn verschillende punten naar voren gekomen die kunnen worden aanbevolen. Dit is specifiek voor de provincie Limburg afstemming in het onderwijs. Door het grote aanbod van opleidingen in de provincie Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant goed met elkaar af te stemmen is het mogelijk om

een aanvulling op elkaar te zijn. Dit voorkomt een eventueel overschot aan aanbod en een versnippering van kennis.

Paardensector

Uit de SWOT-analyse zijn verschillende punten naar voren gekomen die kunnen worden aanbevolen. Een aanbeveling voor de paardensector is om zich meer te professionaliseren. Enkele voorbeelden van acties die bijdragen aan professionele sector zijn:

- het vastleggen en uitwerken van bedrijfsgegevens voor het ontwikkelen van bedrijfseconomische kengetallen ten einde bedrijfsvergelijkingen te kunnen maken en de bedrijfsvoering te optimaliseren;
- het vormen van goede arbeidsvoorwaarden voor mensen die werkzaam zijn in de paardensector;
- het samenbrengen van gelijkgestemden in de vorm van studieclubs, masterclasses en netwerken;
- bij een professionele sector kan er onderscheid worden gemaakt op basis van de kwaliteit. Hierdoor zullen minder goede bedrijven uit vallen;
- een kenniscentrum waar objectief voor en door de paardensector wordt gewerkt en waar zo nodig met wetenschappelijke kennis (die op een aantal gebieden (nog) moet worden verkregen) onderbouwingen worden gegeven.

Om een beter zicht te hebben op de omvang van en ontwikkelingen in de paardensector is het van belang om de gegevens van de aantallen paarden en de bedrijven die actief zijn in de paardensector vast te leggen. Momenteel ontbreekt een dergelijk monitoringssysteem van de paardensector. Dit kan worden bereikt door:

- voor paarden eenzelfde identificatie en registratiesysteem op te zetten als voor de andere diersoorten (bijvoorbeeld rundvee) nu wordt gehanteerd;
- voor paardenbedrijven een volledig register op te zetten. Op termijn kan het basisregister van de Kamer van Koophandel een volledig inzicht te geven. Echter, voor een goed inzicht is het van belang om de typering in het register voor paardenbedrijven specifiek te laten zijn.

Literatuur en websites

Nota's

Handreiking Ruimtelijke Ordeningen hoogwaardige paardenregio, gemeente Weert, 27 mei 2008.

Hippisch Centrum Kasteelse Bossen. *Discussienota ten behoeve van de raadscommissie ruimte d.d. 28-08-2007.* Gemeente Horst aan de Maas, 16-08-2007.

Hoe Weert zich inspant voor de paardenhouderij, gemeente Weert, 27 mei 2008.

Hoogwaardige paardenregio Weert en omgeving, gemeente Weert, juni 2006.

Nota Dierenwelzijn, Ministerie LNV, 12 oktober 2007.

Paardenhouderij en Ruimtelijke Ordening in Weert, gemeente Weert, juni 2006.

Paardenhouderijen in Weert, Gemeente Weert, juni 2003.

Raadscommissie Ruimte, Horst aan de Maas, 16 augustus 2007.

Persberichten

Paardenhouderij krijgt volwaardige plaats in beleid ministerie LNV, persbericht Ministerie LNV, 18-05-2006.

Paardenhouderijen rond Weert in Paardenhuis, Limburg Live, 15 april 2006.

Persmededeling van het Kabinet van de Vlaamse Minister-President Kris Peeters en Vlaamse Minister van Institutionele hervormingen, havens, landbouw, zeevisserij en plattelandsbeleid, 16 oktober 2008.

Rapporten

Bont, C.J.A.M. de, W.H. van Everdingen en A. van der Knijff (red.), *Actuele ontwikkeling van de resultaten en inkomens in de land- en tuinbouw*. Rapport 2008-072, LEI Wageningen UR, Den Haag, december 2008.

Broekema, R. et al. *Paardenhouderij: Zegen of vloek voor het landschap*. Utrecht, CLM, 2005.

Hoogeveen, M.W. en K.J. van Calker, *Verkenning paardenhouderij in Twente en Achterhoek*. Rapport 4.07.04, 39 p., LEI Wageningen UR, Den Haag, 2007.

Gemeente Weert en Provincie Limburg, *Weert innoveert en andere economische en innovatieve successen in Midden-Limburg*. Provincie Limburg en Programmabureau Versnellingsagenda Limburg, 2008.

Jonker, R., *Haalbaarheidsstudie Hippisch Centrum Horst aan de Maas*. 's-Hertogenbosch, 2006.

Markus, R.C. van, *Anatomie van de paardenhouderij. Onderzoek naar de economische activiteit binnen de Nederlandse paardenhouderij*. Woerden, juli 1998.

Ministerie LNV, *Visie Paard & Landschap*, 2006.

Provincie Limburg, *De Limburgse landbouw in kaart. Overzicht van de huidige primaire landbouw in Limburg met een terugblik tot 1995*. Maastricht, maart 2006.

Rijksen C. en E.K. Visser-Riedstra, *Inventarisatie Paardenhouderij*. Wageningen, Wageningen UR-Animal Sciences Group, 2005.

SRP en VNG, *Paardenhouderij en Ruimtelijke Ordening. Handreiking voor de praktijk*. Sectorraad Paarden en Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2006.

Wijk-Jansen, E. van, K. Visser-Riedstra, J. Verstegen en H. Kortstee, *Passie voor paarden. Een onderzoek naar de belevingswereld en het informatiezoekgedrag van paardenliefhebbers in Nederland*, Rapport 2009-024, LEI Wageningen UR, Den Haag, 2009.

ZKA, *Paardensportonderzoek 2006. Profiel, gedrag en behoeften Nederlandse paardensporters*. ZKA Consultants & Planners in opdracht van KNHS, mei 2006.

Websites

www.minlnv.nl
www.cbs.nl
www.sectorraadpaarden.nl
www.animalembryocentre.com
www.helicon.nl
www.deurnepaardenwereld.nl
www.knhs.nl
www.deijzerenman.com
www.hoefsmedenvereniging.nl/
www.cebopa.nl/
www.goudengids.nl
www.paardendierenarts.nl
www.vsnhorses.nl
www.mijnhoefsmid.nl
www.paardensportlimburg.nl
www.fnrs.nl
www.ankyandfriends.nl/
www.stalhendrix.nl
www.paardenkliniekvenlo.nl
www.jumpingettenleur.nl
www.paardenkliniekvenlo.nl
www.stichtinghip.info
www.peelpaard.nl
www.lltb.nl

Bijlage 1

Landbouwbedrijven met paarden en pony's

B1.1 Inleiding

De basis voor dit hoofdstuk is de CBS-Landbouwtelling. De CBS-Landbouwtelling heeft als doel de structuur van de Nederlandse agrarische sector te beschrijven. De gegevens worden gebruikt voor onderzoek en door de politiek. Landbouwbedrijven met een economische omvang van 3 nge (Nederlandse grootte-eenheid) of meer zijn verplicht om aan de telling mee te doen.

Niet alle bedrijven met paarden zijn registratieplichtig voor de productschappen. Deze registratie is de basis voor deelname aan de CBS-Landbouwtelling. Dit betekent dat niet alle bedrijven met paarden in de CBS-Landbouwtelling worden meegenomen. Bijvoorbeeld maneges komen relatief weinig voor in de CBS-Landbouwtelling.

Dit hoofdstuk schetst een beeld van de landbouwbedrijven met paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. In dit hoofdstuk wordt nge als maatstaf voor economische omvang gehanteerd.

B1.2 Resultaten per regio

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn er in 2007 totaal 1.868 landbouwbedrijven met paarden en pony's. Dat is 21% van het totaal aantal landbouwbedrijven in Nederland. Volgens de CBS-Landbouwtelling zijn er in Nederland 133.524 paarden en pony's. Hiervan bevindt 12% zich in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant (16.542 stuks). Dit is meer dan op basis van inwonersaantal verwacht kan worden, in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant woont 9.3 % van de Nederlanders.

Het economisch belang van paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is 18% van het totaal nge van de landbouwbedrijven in deze regio. In Nederland is het gemiddelde economisch belang 17%. (zie tabel B1.1).

Tabel B1.1		Landbouwbedrijven in Zuidoost-Nederland per regio, aantallen paarden en pony's, nge, deel nge paarden en pony's				
2007	Aantal bedrijven	W.v. met paarden/pony's	% van totaal	Paarden en pony's	Nge totaal	% paarden en pony's
Zuidoost-Noord-Brabant	3.806	808	21	6.444	43.522	16
Noord-Limburg	4.024	827	21	7.614	50.482	17
Zuid-Limburg	1.197	233	19	2.484	8.480	35
Totaal Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant	9.027	1.868	21	16.542	102.484	18
Totaal Nederland	76.611	16.109	21	133.524	852.551	17

Bron: CBS-Landbouwteiling 2007.

In tabel B1.2 zijn gemeenten ingedeeld naar verschillende criteria. Zo is eenvoudig te zien in welke gemeenten een groot aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's is gevestigd.

Er is onderscheid gemaakt tussen de verschillende gemeenten door te kijken naar:

- gemeenten waarbij het aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's gelijk of groter is dan 70 stuks;
- gemeenten waarbij het aandeel landbouwbedrijven met paarden en pony's gelijk of groter is dan 30%;
- gemeenten waarbij het aandeel nge van paarden en pony's gelijk of groter is dan 35% van het totale nge van alle landbouwbedrijven.

Tabel B1.2		Overzicht gemeenten aan de hand van het aantal landbouwbedrijven met paarden en pony's		
	Gemeenten met => 70 landbouwbedrijven met pa/po	Gemeenten waarbij procentueel => 30% van de landbouwbedrijven met pa/po zijn	Gemeenten waarbij het aandeel nge van pa/po => 35% van het totaal nge van de landbouwbedrijven	
Zuidoost-Noord-Brabant	<ul style="list-style-type: none"> - Boxmeer - Sint Anthonis - Deurne - Sint-Oedenrode - Gemert-Bakel 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuenen - Son en Breugel 	<ul style="list-style-type: none"> - Schijndel - Son en Breugel 	
Noord-Limburg	<ul style="list-style-type: none"> - Venraij - Weert - Leudal 	<ul style="list-style-type: none"> - Mook en Middelaar - Roermond - Weert 	<ul style="list-style-type: none"> - Mook en Middelaar - Maasgouw 	
Zuid-Limburg		<ul style="list-style-type: none"> - Onderbanken - Heerlen 	<ul style="list-style-type: none"> - Onderbanken - Landgraaf - Meersen - Nuth - Schinnen - Stein - Vaals 	
Bron: CBS-Landbouwelling.				

In bovenstaande tabel is te zien dat er in Zuidoost-Noord-Brabant vergeleken met de andere regio's veel gemeenten zijn waar veel landbouwbedrijven met paarden en pony's zijn. In Zuid Limburg valt op dat er veel gemeenten zijn waarbij het aandeel nge van landbouwbedrijven met paarden en pony's gelijk of groter is aan 35% van het totaal nge.

B1.3 Resultaten per regio en naar bedrijfsgrootte

In Nederland zijn er 16.109 landbouwbedrijven met paarden en pony's. Hiervan bevinden zich er 1.868 bedrijven in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant, dat is 12% van alle landbouwbedrijven met paarden en pony's in Nederland.

Het economisch belang (uitgedrukt in nge) is bij landbouwbedrijven met paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant iets groter dan in de rest

van Nederland, 17,9% tegenover 17,4% nge van het totale nge van landbouwbedrijven.

Landbouwbedrijven met paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant hebben gemiddeld minder grond ter beschikking vergeleken met de rest van Nederland. In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is dit 13,8 ha per bedrijf en in geheel Nederland is dit gemiddelde 20,5 ha, dit is 49% meer dan in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

Het aantal paarden en pony's bij landbouwbedrijven in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is 7,2% hoger dan bij landbouwbedrijven met paarden en pony's in Nederland.

Tabel B1.3		Landbouwbedrijven met paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant naar omvang in 2007			
	Bedrijven met paarden en pony's	Paarden en pony's		Nge in % van totaal nge a)	Areaal per bedrijf (ha)
		totaal	per bedrijf		
<i>Limburg en Zuidoost-Brabant</i>					
Gelijk of minder dan 7 paarden en pony's per bedrijf	1.284	3.618	2,8	5,6	14,6
Meer dan 7 paarden en pony's per bedrijf	584	12.924	22,1	52,8	11,9
Alle bedrijven	1.868	16.542	8,9	17,9	13,8
<i>Nederland totaal</i>					
Gelijk of minder dan 7 paarden en pony's per bedrijf	11.384	31.667	2,8	5,9	22,1
Meer dan 7 paarden en pony's per bedrijf	4.725	101.857	21,6	48,7	16,6
Alle bedrijven	16.109	133.524	8,3	17,4	20,5

Bron: CBS-Landbouw telling 2007.

In tabel B1.3 is onderscheid gemaakt tussen bedrijven met 7 of minder paarden en pony's en bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's. Dit onderscheid is gemaakt om bedrijfsmatige paardenhouderijen en hobby paardenhouderijen te scheiden. Algemeen gezien is een paardenhouderij bedrijfsmatig wanneer een bedrijf meer dan 7 paarden houdt (Mestwetgeving paarden).

Wanneer deze regel gehanteerd wordt, is uit de tabel op te maken dat 13% van alle bedrijfsmatige paardenhouderijen zich bevindt in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

B1.4 Resultaten per bedrijfstype

Landbouwbedrijven worden ingedeeld naar hoofdbedrijfstype op basis van de economische activiteiten van het bedrijf. Op een graasdierenbedrijf bestaat twee derde van de nge's uit graasdieren en grasland. Tabellen B1.4a en B1.4b geven een overzicht van het voorkomen van landbouwbedrijven met paarden en pony's naar bedrijfstype voor zowel de onderzochte regio als voor Nederland als totaal. Hierin is een onderscheid gemaakt tussen bedrijven met 7 of meer paarden en pony's en bedrijven met minder dan 7 paarden en pony's.

Van het totaal aantal paarden en pony's in Nederland in de CBS-Landbouwtelling bevindt zich ruim 36.000 stuks op bedrijven met 7 of minder paarden en pony's. Ruim 97.000 stuks paarden en pony's bevinden zich op bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's.

Bedrijven met 7 of minder paarden en pony's

Het aantal paarden over de verschillende sectoren in Nederland loopt van gemiddeld 2.4 tot 3.2 paarden en pony's per landbouwbedrijf.

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is 11% van het totaal aantal landbouwbedrijven met 7 of minder paarden en pony's gevestigd. De meeste paarden en pony's verblijven op graasdierbedrijven. In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant ligt dit gemiddeld op 3.1 en in de rest van Nederland ligt het gemiddelde aantal paarden en pony's op graasdierbedrijven op 3,0 stuks.

Bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's

Het is duidelijk uit de tabel op te maken dat bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's vooral graasdierbedrijven zijn. In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant vallen 81% van de bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's onder graasdierbedrijf. Over geheel Nederland ligt dit gemiddelde nog hoger, daar is 89% van de bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's van het type graasdierbedrijf.

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is het gemiddeld aantal paarden en pony's op graasdierbedrijven met meer dan 7 paarden en pony's hoger dan in de rest van Nederland. In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is dit gemiddeld 24,5 en in totaal Nederland is dit 23,9 paarden en pony's.

Tabel B1.4a Landbouwbedrijven met 7 of minder paarden en pony's en bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant en de rest van Nederland ingedeeld naar bedrijfstype

Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant	Bedrijven met ≤7 pa/po	Aantal paarden en pony's	Gem. paarden en pony's per bedrijf
Akkerbouw	105	255	2,4
Tuinbouw	88	224	2,5
Blijvende teelten	44	116	2,6
Graasdieren	688	2.382	3,5
Hokdieren	206	560	2,7
Gewascombinaties	23	59	2,6
Veecombinaties	55	155	2,8
Gewas/vee	155	427	2,8
<i>Totaal Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant</i>	<i>1.364</i>	<i>4.178</i>	<i>3,1</i>
Akker bouw	771	1876	2,4
Tuinbouw	312	771	2,5
Blijvende teelten	194	478	2,5
Graasdieren	8.629	27.438	3,2
Hokdieren	867	2.296	2,6
Gewascombinaties	126	319	2,5
Veecombinaties	343	949	2,8
Gewas/vee	796	2.118	2,7
<i>Totaal Nederland</i>	<i>12.038</i>	<i>36.245</i>	<i>3,0</i>

Bron: CBS-Landbouwtelling 2007.

Tabel B1.4b Landbouwbedrijven met 7 of minder paarden en pony's en bedrijven met meer dan 7 paarden en pony's in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant en de rest van Nederland ingedeeld naar bedrijfstype

Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant	Bedrijven met >7 pa/po	Aantal paarden en pony's	Gem. paarden en pony's per bedrijf
Akkerbouw	0	0	0
Tuinbouw	5	88	17,6
Blijvende teelten	3	37	12,3
Graasdieren	421	10.936	26,0
Hokdieren	27	389	14,4
Gewascombinaties	4	38	9,5
Veecombinaties	16	346	21,6
Gewas/vee	28	530	18,9
<i>Totaal Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant</i>	504	12.364	24,5
<i>Geheel Nederland</i>			
Akker bouw	40	557	13,9
Tuinbouw	26	350	13,5
Blijvende teelten	19	314	16,5
Graasdieren	3.643	90.148	24,7
Hokdieren	99	1.405	14,2
Gewascombinaties	14	186	13,3
Veecombinaties	80	1.322	16,5
Gewas/vee	150	2.997	20,0
<i>Totaal Nederland</i>	<i>4.071</i>	<i>97.279</i>	<i>23,9</i>

Bijlage 2

Overige bronnen

Op basis van het Handelsregister van de Kamer van Koophandel (KvK) is geïnventariseerd hoeveel maneges, paardensportverenigingen en bedrijven die op professionele manier paarden houden aanwezig zijn in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Hierbij is eveneens gebruik gemaakt van andere bronnen, waaronder:

- de bestanden van paardendierenartsen (www.paardendierenarts.nl);
- de bestanden van paardenhandelaren (ww.cebopa.nl/www.vsnhorses.nl);
- de bestanden van hoefsmeden (www.mijnhoefsmid.nl/www.hoefsmedenvereniging.nl);
- de bestanden van paardensport Limburg (www.paardensportlimburg.nl);
- de bestanden van Gouden Gids (www.goudengids.nl);
- KNHS (www.knhs.nl);
- de bestanden van hengstenhouders PVE;
- de bestanden van FNRS.

Tussen de verschillende databronnen bestaat overigens wel een bepaalde overlap. Bovendien geven de genoemde databronnen alleen een weergave van bedrijven (met uitzondering van paardensportverenigingen) die op professionele basis met de paardensector bezig zijn. Gezien de beperkte beschikbaarheid van gegevens is het niet mogelijk een indruk te krijgen van de ontwikkelingen van de paardensector ten opzichte van 10 jaar geleden.

KvK bestand Handelsregister

Om een indruk te krijgen van professionele bedrijven die direct betrokken zijn bij de paardenhouderij is gekeken naar zes verschillende groepen. Dit zijn de volgende groepen:

- fokken en houden overige graasdieren;
- maneges;
- paardensportverenigingen;
- recreatiecentra;
- groothandel in levend vee;
- tussenhandel in levend vee en wilde dieren.

Bedrijven die – gezien de naamgeving - geen relatie hebben met de paardensector zijn geschrapt uit de lijsten per groep. Het kan echter voorkomen dat er bedrijven in de database zitten die een relatie hebben met de paardensector welke niet tot uitdrukking komt in de naam. Hierdoor kan een onderschatting van het aantal bedrijven in een groep voorkomen.

Individuele bedrijven laten zich registreren in een van de vastgestelde groepen. Het kan voorkomen dat de bedrijfsactiviteiten niet, niet meer of slechts deels overeenkomen met de groepsnaam. Hierdoor kan een overschatting van het aantal bedrijven in een groep voorkomen. Bedrijven met paarden welke in een andere groep voorkomen dan de geselecteerde groepen, worden niet meegenomen.

Hieronder volgen de aantallen bedrijven per groep voor de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant en voor heel Nederland. Tussen haakjes staat aangegeven hoeveel procent bedrijven in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant aanwezig is ten opzichte van het totale aantal bedrijven binnen die groep in Nederland. Wanneer deze percentages worden vergeleken met het percentage inwoners in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant ten opzichte van het totaal aantal inwoners in Nederland kan een indruk worden verkregen van de 'paardendichtheid' in de regio.

Er wordt ook nog een onderscheid gemaakt tussen economisch actief of niet economisch actief. Economisch actief wil zeggen dat een bedrijf deelneemt aan het economisch verkeer. Een bedrijf is niet economisch actief wanneer deze bijvoorbeeld aangeeft dat er geen werkzame personen zijn op het bedrijf, of wanneer een bedrijf onder Financial holdings valt (bijvoorbeeld Pensioen BV). Bedrijven die economisch actief zijn moeten zich voor 2010 hebben ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. De belangrijkste norm die hiervoor gehanteerd wordt is wekelijks 15 uren werken (minder wordt als hobbymatig gezien) en een jaarlijkse omzet van tenminste 10.000 euro (*Nieuwe Oogst*, 5 juli 2008).

Het aantal paardenhouderijen komt waarschijnlijk niet helemaal overeen met de werkelijkheid. Paardenhouderijen vallen sinds kort ook onder agrarische bedrijven, deze bedrijven zijn sinds 1 juli 2008 verplicht om zich in te schrijven bij de Kamer van Koophandel. Hiervoor hebben deze bedrijven 18 maanden de tijd, dus het werkelijke aantal paardenhouderij-bedrijven is waarschijnlijk nog groter.

Tabel B2.1 Aantal bedrijven per groep in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant en geheel Nederland					
Code KvK	Groep	Nederland 2008	Nederland 2008 (economisch actief)	Limburg en Zuidoost-Brabant 2008	Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 2008 (economisch actief)
0122	Fokken en houden van overige graasdieren	1.208	925	103	103
	Fokken en houden van overige graasdieren (%)			9%	11%
	Waarvan paardensector			79	
926252	Maneges	1.410	1103	166	138
	Maneges (%)			12%	13%
926251	Paardensportverenigingen	2.017	71	293	5
	Paardensportverenigingen(%)			15%	7%
	Waarvan:				
	Stichting	300	22	31	1
	Vereniging	1.706	42	260	3
92332	Recreatiecentra	582	325	75	50
	Recreatiecentra (%)			13%	15%
	Waarvan paardensector			5	
51231	Groothandel in levend vee	2.100	2.100	232	232
	Groothandel in levend vee (%)			11%	11%
	Waarvan paardensector			60	60
511102	Tussenhandel in levend vee en wilde dieren	352	352	44	44
	Tussenhandel in levend vee en wilde dieren (%)			13%	13%
	Waarvan paardensector:			28	28

Bron: KvK Handelsregister.

In tabel B2.1 is er bij verschillende groepen een groot verschil tussen wel en niet economisch actief. Bij de groep paardensportverenigingen is dit verschil ruim 1900 verenigingen, dit komt doordat paardensportverenigingen geen werknemers hebben, dit werk wordt meestal gedaan door vrijwilligers.

Het aantal bedrijven in de verschillende sectoren dat zich bevindt in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant ligt tussen de 9 en 15%, op basis van het inwonersaantal (9,2% in deze regio) zijn er dus veel bedrijven aanwezig die in de paardensector zitten.

Naast bedrijven die direct met paarden te maken hebben is ook gekeken naar bedrijven die producten en of diensten aan de paardensector leveren. Hiervoor is gekeken naar:

- veterinaire diensten;
- diensten voor veeteelt (waaronder hoefsmederij);
- veevoedergerelateerde bedrijven (bestaande uit verschillende groepen).

Bij diensten voor veeteelt staat tussen haakjes weergegeven welke bedrijven zeker werkzaam zijn in de paardensector op basis van handelsnaam).

Uit deze gegevens blijkt ook dat er op basis van het inwonersaantal (9,2% in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant) veel bedrijven aanwezig zijn die met de paardensector te maken hebben. Zie tabel B2.2.

Tabel B2.2 Aantal bedrijven die producten of diensten aan de paardensector leveren in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant						
Code KvK	Groep	Nederland 2008	Nederland 2008 (economisch actief)	Zuidoost-Nederland 2008	Zuidoost-Nederland 2008 (economisch actief)	
8520	Veterinaire diensten	779	227	112	31	
	Veterinaire diensten (%)			14%	14%	
0142	Diensten voor veeteelt	1903	1606	241	195	
	Diensten voor veeteelt (%)			13%	12%	
	Waarvan paardensector:				88	
	Veevoerders	1637	1575	212	229	
	Veevoerders(%)			13%	15%	
	Waarvan:					
51215	groothandel in veevoeder;	70	70	12	12	
	groothandel in veevoeder (%);			17%	17%	
51213	groothandel in hooi, stro en ruwvoeder;	265	265	15	15	
	groothandel in hooi, stro en ruwvoeder;			6%	6%	
51217	groothandel in akkerbouwproducten en veevoeder;	969	969	118	118	
	groothandel in akkerbouwproducten veevoeder;			12%	12%	
1571	vervaardiging van veevoeder;	187	125	36	53	
	vervaardiging van veevoeder (%);			19%	42%	
51214	groothandel in meng- en krachtvoeder;	146	146	31	31	
	groothandel in meng- en krachtvoeder (%);			21%	21%	

Bron: KvK Handelsregister.

Bestand hoefsmedenvereniging

Op basis van het bestand van de hoefsmedenvereniging blijkt dat er in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 10 hoefsmeden geregistreerd staan. Hiervan overlopen er vier hoefsmeden met het bestand van KvK (aangetoond op basis van handelsnaam). In Nederland zijn in totaal 274 hoefsmeden ingeschreven bij de vereniging. Dit betekent dus dat 3,65% van de hoefsmeden uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant komt.

Op basis van het bestand van www.mijnhoefsmid.nl blijkt dat er 70 hoefsmeden gevestigd zijn in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. In het bestand zitten totaal 560 hoefsmeden waaruit dus blijkt dat 13% uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant komt. Van deze lijst komen er twee overeen met het bestand van de hoefsmedenvereniging.

Het Handelsregister, bestand Gouden Gids en het bestand van mijnhoefsmid.nl komen redelijk overeen. Het aantal dierenartsen in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant komt op 70. Het bestand van de hoefsmedenvereniging is niet zo groot, omdat niet elke hoefsmid zich aansluit bij deze vereniging.

Bestand paardendierenartsen

In het bestand van Groep Geneeskunde van het Paard (GGP) zijn in totaal 525 dierenartsen opgenomen vanuit heel Nederland. Van deze 525 dierenartsen zijn er 302 erkend paardendierenartsen. In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn er 42 dierenartsen uit het GGP bestand. Hiervan zijn er 26 erkend paardendierenartsen. Van alle erkende paardendierenartsen komt 8.6% uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

Bestand lijst van gecertificeerde hengstenhouders

De PVE heeft een lijst van gecertificeerde hengstenhouders in Nederland. Deze hengstenhouders moeten aan verschillende criteria voldoen, deze criteria hebben betrekking op diverse bedrijfsaspecten. De criteria zijn zodanig opgesteld dat het gehele bedrijf wordt doorgelicht.

In deze lijst staan er vanuit de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 12 voortplantingsstations geregistreerd. In de lijst zijn in totaal 113 gecertificeerde hengstenhouders geregistreerd. Dat wil zeggen dat hiervan 11% uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant komt.

Bestand Rijpaardenfokvereniging Limburg (www.rpflimburg.com)

De vereniging is opgericht in 1990 en heeft voornamelijk leden in Noord- en Midden-Limburg. De doelstelling van de vereniging is informatie verschaffen aan

de leden over paarden in de ruimste zin van het woord. Het ledenbestand telt 182 leden (10-10-2008).

Bestand paardenhandelaren

In het bestand van Centrale Bond van Paardenhandelaren (CEBOPA) en het bestand van Vereniging Sportpaardenhandel Nederland (VSN) is gekeken naar het aantal paardenhandelaren in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.

- In het CEBOPA bestand staan 17 paardenhandelaren geregistreerd uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. In het CEBOPA bestand staan in totaal 121 paardenhandelaren genoteerd, 14% hiervan komt dus uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant.
- In het bestand van de VSN zijn er totaal 60 paardenhandelaren aangesloten, 9 paardenhandelaren komen uit Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant. Dit is 15% van alle paardenhandelaren in het VSN bestand.
- In de Gouden Gids is ook gezocht naar het aantal paardenhandelaren in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant (zie hieronder) in het bestand van de Gouden Gids zijn er 30 paardenhandelaren opgenomen.

Wanneer we de overeenkomende paardenhandelaren in de verschillende bestanden weg laten komt het totaal aantal paardenhandelaren in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant op 52.

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant worden er jaarlijks ook verschillende paardenmarkten en veilingen georganiseerd.

- Paardenmarkten

In de regio Zuidoost-Limburg worden per jaar 4 paardenmarkten georganiseerd.

1. Paardenmarkt Lottum
2. Paardenmarkt Grijzegrubben-Nuth
3. Paardenmarkt de Sterrenruiter-Kelpen-Oler
4. Paardenmarkt op de Brink-Sint Anthonis

(Bron: www.hollandsemarkten.nl)

- Veilingen
  - Sell Sport Foal Auction Deurne www.sell-veulenveiling.nl
  - Limburgse Foal Auction Weert www.limburgseveulenveiling.nl
  - Equine the Elite Auction Weert www.equineelite.nl
  - Molenheide Select Sale Schijnel www.molenheideselectsale.nl
  - Dutch Sport Horses Sales Weert www.dutchhorsesales.com
  - Veiling bij stal Korenbloem Weert

In Nederland vinden de volgende veulenveilingen plaats:

1. Veulenveiling Limburg (www.limburgseveulenveiling.nl);
2. Sell-Deurne veulenveiling (www.sell-veulenveiling.nl);
3. Veulenveiling Borculo (www.veulenveilingborculo.nl);
4. Veulenveiling Dwingelo (www.veulenveilingdwingelo.nl);
5. Veulenveiling Brabant (www.veulenveilingbrabant.nl);
6. Veulenveiling Noord-Nederland (www.starsaleveulenveiling.nl);
7. Veulenveiling Maren Kessel (www.veulenveilingmarenkessel.nl);
8. Veulenveiling Dronten (www.veilingdronten.nl).

Van de veulenveilingen over heel Nederland staan in tabel B2.3 de cijfers van de omzet en het aantal veulens per veiling

Tabel B2.3		Overzicht omzet verschillende KWPN-veilingen en aantal veulens			
Veiling	Aantal veulens	Totaal bedrag	Gemiddeld: hengstveulen	Gemiddeld: merrieveulen	
1 Don.-	68	€ 280,500	€ 6,435	€ 5,931	
1 Vrij.-	95	€ 340,850	€ 7,560	€ 6,080	
2	56	€ 441,350	€ 7,363	€ 8,711	
3	67	€ 729,100	€ 11,600	€ 10,264	
4	46	€ 119,400	€ 3,207	€ 1,726	
5	39	€ 242,350	€ 6,090	€ 6,413	
6	53	€ 385,500	€ 7,648	€ 6,854	
7	44	€ 289,200	€ 6,631	€ 6,921	
8	44	€ 258,700	€ 5,936	€ 5,781	
Gem.	57	€ 342,994	€ 6,941	€ 6,520	

Bron: Verschillende websites van de veulenveilingen.

In tabel B2.3 zijn de verschillende veuleneilingen in Nederland te zien. De veilingen zijn vrijwel allemaal voor fokkers van KWPN paarden. In de tabel is te zien dat de veuleneilingen in Limburg en Deurne een goede omzet draaien wanneer we naar de gemiddelden kijken. Veuleneiling Limburg zit met 280.500 euro en 340.850 euro iets onder het gemiddelde van 342.994 euro. De veuleneiling in Deurne zit hier ruim boven met een omzet van 441.350 euro.

De gemiddelde prijzen voor hengsten en merries zitten ook rond het gemiddelde, daarin valt op dat de veuleneiling in Deurne bovengemiddeld scoort.

In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn ook 3 veilingen voor sportpaarden. Een hiervan is in Weert: Dutch Sport Horse Sales. In 2008 zijn hier 30 paarden geveild voor een totaal bedrag van 1.771.500 euro en het gemiddelde bedrag per paard is 59.050 euro. Daarnaast is er nog een paardeneiling in Schijndel. In 2007 zijn hier 71 paarden geveild voor een totaal bedrag van 405.600 euro en het gemiddelde bedrag per paard is 5.713 euro.

In 2008 is er voor de eerste keer een dressuurpaardeneiling bij stal Korenbloem in Weert georganiseerd, dit is een initiatief van Westrade Stables en Stal Bekelaar. Hier zijn 30 paarden voorgesteld, maar verdere gegevens zijn onbekend.

Gegevens www.goudengids.nl

Op de website van de Gouden Gids is naar verschillende groepen gekeken die met de paardensector te maken hebben:

- paardenstoeterijen en fokbedrijven;
- paardenhandelaren;
- paardensport(verenigingen tot ruitersport winkels);
- maneges;
- hoefsmederijen;
- ruitersport;
- zadelmakerijen;
- mest (transport/verwerking; ook andere mestsoorten).

In tabel B2.4 staat een overzicht van het aantal bedrijven in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant en het aantal bedrijven in heel Nederland.

Tabel B2.4 Aanwezige bedrijven met betrekking tot de paardensector in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant op basis van de Gouden Gids		
Groep	Nederland	Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant
Paardenstoeterijen en fokbedrijven	371	20
Paardenstoeterijen en fokbedrijven (%)		5%
Paardenhandelaren	217	30
Paardenhandelaren (%)		14%
Paardensport	538	52
Paardensport (%)		10%
Maneges	965	93
Maneges (%)		10%
Hoefsmederijen	547	43
Hoefsmederijen (%)		8%
Ruitersport	444	24
Ruitersport (%)		5%
Zadelmakerijen	51	3
Zadelmakerijen (%)		6%
Mest	181	4
Mest (%)		2%
Bron: Gouden Gids.		

Gegevens KNHS-site

- Algemeen

In tabel B2.5 is het aantal leden te zien van het KNHS. Sinds de oprichting in 2002 is het aantal leden, het aantal startkaarten, het aantal starts en het aantal evenementen bijgehouden.

Het aantal startkaarten was in 2007 ruim 66.500, een combinatie heeft een startkaart nodig voordat het deel mag nemen aan een wedstrijd. Het aantal evenementen is de afgelopen jaren ook gegroeid, in 2007 zijn er 7.358 evenementen georganiseerd. Dit zijn alle evenementen met een goedgekeurd vraagprogramma. Het aantal starts op de evenementen waren in 2007 793.194 stuks. Dus gemiddeld per wedstrijd zijn er ruim 107 starts.

Tabel B2.5		Ledenaantallen KNHS				
Onderwerp	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Aantal leden	138.874	161.452	160.134	180.023	188.672	195.526
Aantal startkaarten	-	62.962	64.988	65.292	66.001	66.568
Aantal starts	723.826	734.882	792.062	789.962	784.444	793.194
Aantal evenementen	5.554	5.582	6.461	6.556	7.150	7.358

Bron: KNHS website.

- Wedstrijden

Op de website van de KNHS is met behulp van de wedstrijdkalender gekeken hoeveel wedstrijden er daadwerkelijk georganiseerd worden in Nederland. Er is gekeken naar de periode van 1-3-2008 tot 1-3-2009, deze periode is gekozen zodat er naar een compleet in- en outdoorseizoen gekeken wordt. In tabel B2.6 zijn de resultaten te zien.

Tabel B2.6		Aantal internationale en landelijke wedstrijden in Nederland			
Provincie	Periode:		1-3-2008 t/m	1-3-2009	% evenementen vanuit totaal
	internationaal	landelijk	totaal		
Groningen	1	212	213	4	
Friesland	0	339	339	6	
Drenthe	2	358	360	6	
Gelderland	10	869	879	15	
Overijssel	11	453	464	8	
Utrecht	0	475	475	8	
Noord-Holland	2	745	747	13	
Zuid-Holland	1	905	906	16	
Zeeland	0	150	150	3	
Noord-Brabant	7	937	944	17	
Limburg	3	203	206	4	
<i>Totaal Nederland</i>	37	5.646	5.683		

Bron: KNHS website-wedstrijdkalender.

De wedstrijden zijn voor zowel paarden en pony's. Wedstrijden die georganiseerd worden op FNRS maneges zijn hierbij niet inbegrepen.

Wat opvalt in bovenstaande tabel, is dat Limburg weinig wedstrijden organiseert en met 4% van het totaal aantal wedstrijden in Nederland nog net boven

de provincie Zeeland met 3% van het totaal aantal wedstrijden komt. Wedstrijden worden georganiseerd wanneer er genoeg vraag naar is, hieruit blijkt dus dat er in de regio-Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant weinig wedstrijdruiters wonen in vergelijking met de rest van Nederland.

Wanneer we het gebied van Zuidoost-Noord-Brabant er bij nemen, dan komen er in dat gebied nog 68 wedstrijden voor. Het is opvallend dat er in de gemeente Asten veel wedstrijden plaatsvinden, 25 stuks.

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn 3 grote internationale wedstrijden:

- Jumping Indoor Maastricht (eind November);
- Jumping Roggel CSI Two Star-outdoor (begin augustus);
- Jumping Roggel Internationaal-indoor (begin september).

Onder evenementen vallen verschillende wedstrijden met de volgende disciplines die mogelijk ook samen op eenzelfde wedstrijd verreden worden.

- Dressuur
  - Cat. I B t/m Grand Prix
  - Cat. II B t/m ZZ-licht
  - Cat. III B t/m ZZ
  - Subtop ZZ-licht t/m Grandprix
- Springen
  - Cat I 1.30m t/m 1.50m
  - Cat II B t/m ZZ met maximal 2 Cat I rubrieken
  - Cat III B t/m ZZ
- Eventing
- Endurance
- Afdelingsdressuur
- Mennen
- Aangespannen
- Voltige
- Reining
- Bixie proeven
- Paardensportverenigingen

Op de site van paardensport Limburg is het aantal paardensportverenigingen in de provincie Limburg weergegeven. Voor de overige paardensportverenigingen in Noord-Brabant is de site van de KNHS geraadpleegd.

Uit deze bronnen is gebleken dat in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 133 verenigingen/stichtingen gevestigd zijn.

In het KvK register blijkt dat er Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant 293 paardensportverenigingen in deze regio gehuisvest zijn. Dit komt doordat in het Handelsregister ook veiling-, wedstrijd- en ruitersportstichtingen worden opgenomen. Daarnaast staan er in deze rubriek ook stamboek- en rasverenigingen.

- Officials en functionarissen

Met behulp van de KNHS site is gekeken naar het aantal officials en functionarissen in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant en in heel Nederland. Tabel B2.7 is opgenomen onderaan de bijlage. Hierbij is ook gekeken naar het percentage wat in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zit vanuit heel Nederland. Dit is gemiddeld 11%, op basis van het inwonersaantal (9,2%) zijn er dus veel officials en functionarissen aanwezig.

Wat ook blijkt uit de tabel is dat er veel hindernisrechters (22%) zijn, juryleden aangespannen sport hackneys (20%), omroepers (27%), parcoursbouwers eventing cross categorie 1 (25%) en veel parcoursbouwers categorie 1, 1.40 m (20%) in de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant voorkomen.

Gegevens vereniging parcoursbouwers (www.parcoursbouwers.nl)

Het doel van de vereniging is het verbeteren van de kwaliteit van de parcoursbouw op springwedstrijden in de hippische sport en het vergroten van de deskundigheid onder haar leden. In het bestand zijn totaal 117 leden geregistreerd, hiervan zitten er 19 in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant, dit is 16% van het totaal aantal leden.

Gegevens FNRS

De FNRS (Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra) helpt bedrijven in de paardenhouderij op verschillende zaken. Wanneer bedrijven aan verschillende criteria voldoen op gebied van kwaliteit kunnen ze een FNRS-Keurmerk ontvangen. Dit keurmerk zegt iets over het bedrijf in het algemeen: hoge kwaliteit en veiligheid, betrouwbaar en klantvriendelijk.

Bij de FNRS zijn inmiddels 366 bedrijven aangesloten. Hiervan is er 9% in Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant gevestigd. Dat zijn 33 bedrijven.

Opleidingen

In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is ook gekeken naar het aantal opleidingen/cursussen en leerbedrijven.

- Stichting helpen met paarden: Soerendonk.
- Paardenschool Vidar: Tegelen.

- NHB Deurne: Deurne.
- Citaverde opleiding paardensport: Maastricht en Roermond.
- Citaverde opleiding paardenhouderij: Heerlen, Horst, Maastricht en Roermond.

Ook is gezocht naar het aantal leerbedrijven dat erkend is door Aequor. Er is hierbij gekeken naar leerbedrijven die onder de paardensector vallen (hoefsmeden, maneges, hengstenhouderijen enzovoort). In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zitten 250 erkende leerbedrijven. Dit is 10% van het totaal aantal erkende leerbedrijven van Aequor in Nederland (2.416 stuks).

Paardenmelkerijen

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant zijn 4 paardenmelkerijen gevestigd:

1 Heesen Paardenmelk	Panningen
2 Paardenmelkerij 't Voske	Horst
3 Paardenmelkerij Bergemo	Heijen
4 Paardenmelkerij Bekkers	Sint-Oedenrode

Paardencrematorium

In de regio Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is 1 paardencrematorium gevestigd: Algemeen SHCN Dierenuitvaartcentrum gevestigd in Roermond.

Paardenrusthuis

In Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant is 1 paardenrusthuis gevestigd in Leende genaamd: Het paardenrusthuis.

Paardenfitness centrum

In Zuid-Limburg is gestart met de bouw van een paardenfitness centrum: Equifit Ulestraten. Hier worden in de toekomst dag en losse behandelingen aangeboden ter ontspanning, training of herstel van een paard.

Tabel B2.7 Official en functionarissen (KNHS)			
Officials/functionarissen	Limburg en Zuidoost-Noord-Brabant	Nederland	% regio van Nederland
Chief steward	5	15	33
EHBO-Paard	1	19	5
Federatievertegenwoordiger mannen	3	39	8
Federatievertegenwoordiger cat 1	5	47	11
Federatievertegenwoordiger cat 2+3	53	329	16
FEI Paspoort Dierenarts	30	250	12
Hoofd hindernisrechters	14	64	22
Juryleden aangespannen sport Fries ras cat 1+2	0	21	0
Juryleden aangespannen sport Fries ras cat 3+4	1	9	11
Juryleden aangespannen sport Hackneys cat 1+2	1	16	6
Juryleden aangespannen sport Hackneys cat 3+4	3	15	20
Juryleden aangespannen sport Tuigpaarden cat 1+2	2	24	8
Juryleden aangespannen sport Tuigpaarden cat 3+4	4	23	17
Juryleden afdelingsdressuur	62	475	13
Juryleden dressuur B+L	88	1147	8
Juryleden dressuur Granprix	5	33	15
Juryleden dressuur Kur op muziek	15	101	15
Juryleden dressuur M	69	631	11
Juryleden dressuur t/m Intermediair	2	32	6
Juryleden dressuur Z	87	728	12
Juryleden Endurance	1	8	13
Juryleden Jachtpaarden	2	16	13
Juryleden mannen dressuur	3	127	2
Juryleden mannen vaardigheid	1	102	1
Juryleden samengestelde mensport alle klassen	0	25	0

Tabel B2.7 Official en functionarissen (KNHS)(vervolg)			
Officials/functionarissen	Limburg en Zuidoost-Noord- Brabant	Nederland	% regio van Nederland
Juryleden samengestelde mensport klasse 1 t/m 3	1	51	2
Juryleden springen cat 1	3	41	7
Juryleden springen t/m ZZ	71	556	13
Juryleden voltige klasse A	0	13	0
Juryleden voltige t/m klasse C	0	0	/
Juryleden bixie	6	102	6
Omroeper cat 1	22	81	27
Parcourbouwer eventing cross cat 1	1	4	25
Parcourbouwer eventing cross t/m klasse M	0	16	0
Parcourbouwer eventing cross Z	3	36	8
Parcourbouwer mannen vaardigheidsproef	0	40	0
Parcourbouwer samengestelde mensport	8	62	13
Parcoursbouwer samengestelde mensport cat 1	2	12	17
Parcourbouwer springen cat 1. 1.40m	2	10	20
Parcourbouwer springen cat 1. 1.50m	2	11	18
Parcourbouwer springen 1.35m	27	207	13
Ponymeter	16	95	17
Ringmeester cat 1	6	59	10
Technisch afgevaardigde eventing	0	15	0
Technisch afgevaardigde mannen	4	39	10
Totaal:	631	5746	11

Bijlage 3

Lijst met geraadpleegde experts

Dhr. T. Orval (Provincie Limburg)
Mevr. M. Smeets (Provincie Limburg)
Dhr. Van Oerle (Aelmans Agrarische Advisering)
Dhr. M. Vestjens (Burgemeester Helden)
Dhr. B.J. Wulfse (Emovare, betrokken bij de Hoge Dunk)
Dhr. A. Gordijn (Dressuur- en Springstal 'De IJzeren Man')
Dhr. R. Wijlens (algemeen directeur NHB Deurne)
Mevr. M. Schreuder (Teamleider paardensport NHB Deurne)
Mevr. R. Pruijsten-Timmermans (secretaris vakgroep paardenhouderij van LLTB)
Dhr. T. Vullers (Animal Embryo Centre)
Mevr. D. van der Veer (Cho Consultants, initiatiefnemer Hippisch Centrum Horst)
Dhr. E. van Breda (Universiteit van Maastricht)
Dhr. W. Franken (FNRS)

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

Het LEI is een onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen de Social Sciences Group.

Meer informatie: www.lei.wur.nl

